

Obilježja kockanja roditelja zagrebačkih srednjoškolaca

Rukavina, Ivana

Master's thesis / Diplomski rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Education and Rehabilitation Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:158:711910>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-20**

Repository / Repozitorij:

[Faculty of Education and Rehabilitation Sciences - Digital Repository](#)

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

DIPLOMSKI RAD
Obilježja kockanja roditelja srednjoškolaca na području Ivanić Grada

Ivana Rukavina

Zagreb, svibanj, 2016.

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko – rehabilitacijski fakultet

DIPLOMSKI RAD

Obilježja kockanja roditelja srednjoškolaca na području Ivanić Grada

Ivana Rukavina

Mentor: doc. dr. sc. Neven Ricijaš

Komentor: dr.sc. Dora Dodig Hundrić

Zagreb, svibanj, 2016.

IZJAVA O AUTORSTVU RADA

Potvrđujem da sam osobno napisala rad "Obilježja kockanja roditelja srednjoškolaca na području Ivanić Grada" i da sam njegova autorica. Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su citirane u radu ili se temelje na drugim izvorima jasno su označeni kao takvi te su adekvatno navedeni u popisu literature.

Ivana Rukavina
Zagreb, svibanj, 2016.

SADRŽAJ

1. UVOD	7
2. DEFINICIJA I ZASTUPLJENOST IGARA NA SREĆU	8
4. INSTRUMENTI ZA MJERENJE I PROCJENU IZRAŽENOSTI PROBLEMA POVEZANIH S KOCKANJEM	22
4.1. Gamblers Anonymus – GA 20	22
4.2. Instrumenti proizašli iz DSM kriterija	23
4.3. The South Oaks Gambling Screen i The South Oaks Gambling Screen-Revised (SOGS i SOGS-R)	24
4.4. Problem Gambling Severity Index (PGSI)	25
5. STAVOVI PREMA KOCKANJU KAO RIZIČNI ČIMBENIK ZA RAZVOJ PROBLEMA POVEZANIH S KOCKANJEM	27
6. DOPRINOS OBITELJSKIH ČIMBENIKA KOCKANJU MLADIH	30
7. CILJEVI, PROBLEMI I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA	34
7.1. Cilj istraživanja	34
7.2. Istraživački problemi	34
7.3. Hipoteze	34
8. METODOLOGIJA	35
8.1. Uzorak ispitanika	35
8.2. Mjerni instrumenti	36
8.3. Metode obrade podataka	38
9. REZULTATI ISTRAŽIVANJA	39
9.1. Aktivnosti kockanja roditelja srednjoškolaca	39
9.2. Izraženost problema povezanih s kockanjem roditelja srednjoškolaca	41
9.3. Stavovi roditelja srednjoškolaca prema kockanju	43
10. RASPRAVA	46
11. ZAKLJUČAK	50
12. LITERATURA	53
13. PRILOG (Upitnik za roditelje korišten u istraživanju)	57

SAŽETAK

Obilježja kockanja roditelja srednjoškolaca na području Ivanić Grada

Studentica: Ivana Rukavina

Mentor: doc.dr.sc. Neven Ricijaš

Komentorica: dr. sc. Dora Dodig Hundrić

Program/modul: socijalna pedagogija/odrasli

Temeljni cilj rada je stjecanje uvida u aktivnosti kockanja, izraženost problema povezanih s kockanjem te stavove roditelja prema kockanju kao i eventualne rodne razlike. Ovo istraživanje sastavni je dio šireg podprojekta pod nazivom „Roditeljska percepcija kockanja mladih“, a koji se provodi u okviru višegodišnjeg znanstveno-istraživačkog projekta „Kockanje mladih u Hrvatskoj“ čiji je voditelj doc.dr. sc. Neven Ricijaš. Istraživanje je provedeno na uzorku od ukupno 105 roditelja ($M=40$, $\bar{Z}=65$) srednjoškolaca u Ivanić Gradu. Sudjelovanje u istraživanju bilo je anonimno temeljem prethodno sastavljene šifre. Istraživanje je provedeno grupno, na roditeljskim sastancima u školama, a po principu papir-olovka. Iz sveobuhvatne baterije instrumenata u upitniku za roditelje, za potrebe ovog istraživanja korišten je dio instrumentarija: Upitnik o općim i socio-demografskim podacima, Skala stavova o kockanju, Upitnik aktivnosti kockanja i Upitnik South Oaks Gambling Screen (SOGS).

Rezultati istraživanja pokazuju kako je većina roditelja kockala barem jednom u životu što potvrđuju podaci o igranju lota (72,4%), jednokratnih srećki (52,4%) i sportskog kladenja (15,2%). Istraživanjem su utvrđene razlike po spolu s obzirom na učestalost kockanja, kao i razlike s obzirom na specifičnu vrstu igara na sreću, na način da očevi kockaju češće od majki, pri čemu je najzastupljenije igranje lota, a najmanje prisutno igranje ruleta u kasinu kod oba roditelja. Sukladno očekivanom, rezultati upućuju kako većina roditelja (90,7%) nema izražene probleme s kockanjem, odnosno, za njih devetero su utvrđeni problemi s kockanjem. Istraživanjem su potvrđeni pretežito negativni stavovi o kockanju kod oba roditelja, a značajnije razlike po spolu nije bilo.

Ključne riječi: roditelji, kockanje, problematično kockanje, stavovi o kockanju

ABSTRACT

Gambling characteristics of Ivanic Grad high school student parent

Student: Ivana Rukavina

Mentor: Assist. Prof. Neven Ricijaš, Ph.D.

Komentor: Dora Dodig Hundrić, Ph.D.

Program / module: Social Pedagogy / Adults

The main goal of this paper is to gain insight into the activities of gambling, the severity of the problem gambling and attitudes of parents towards gambling and potential gender differences. This research is an integral part of the wider sub-project called "Parental perception of youth gambling", which is carried out in the context of many years of scientific research project "Gambling of young people in Croatia," whose leader is doc. dr. sc Neven Ricijaš. The study was conducted on a sample of 105 parents ($M = 40$, $Z = 65$) of high school students in Ivanic Grad. Participation in the survey was anonymous on the basis of previously made codes. The study was conducted in groups, at parent-teacher meetings in schools, and on the paper-pencil principle. For the purpose of this research paper, some parts of the instruments were used from a comprehensive battery of instruments of the questionnaire for the parents: : The questionnaire on general and socio-demographic data, The attitude scale towards gambling, Gambling activities questionnaire and Questionnaire South Oaks Gambling Screen (SOGS). The survey results show that most parents gambled at least once in their lives as confirmed by the data about playing lotto (72.4%), one-off lottery tickets (52.4%) and sports betting (15.2%). The survey identified gender differences with regard to the frequency of gambling, as well as differences with respect to the specific type of games of chance, on the way that fathers are gambling more often than mothers, whereas both genders mostly play lotto but very rear roulette at the casino. In line with expectations, the results indicate that the majority of parents (90.7%) do not have significant problems with gambling, that is, nine of them experience gambling problems. The survey confirmed predominantly negative attitudes towards gambling with both parents, but there was not found significant gender difference.

Keywords: parents, gambling, problem gambling, attitudes about gambling

1. UVOD

Kockanje, odnosno igre na sreću u svim svojim pojavnim oblicima dio su ljudskih života još iz antičkih vremena, a o čijem postojanju svjedoče brojni povijesni dokazi. Generalno gledajući, sama „igra“ starija je i od ljudskog društva, a svima pruža mogućnost ulaženja u neku novu stvarnost, no najčešće u vidu bijega iz postojeće (Koić, 2009). Stoga, danas ne iznenađuje činjenica o njenoj rasprostranjenosti diljem svijeta. Kockanje je legalan i vrlo dostupan oblik zabave. Posljednjih godina, kod znanstvenika izaziva veliku pažnju te se u brojnim znanstvenim radovima nastoji istražiti njegov utjecaj na osobe koje se uključuju u igru. U svrhu ovoga rada pažnja će biti umjerena na oblike kockanja koji su zbog svojih specifičnosti, pod nadzorom države.

Veoma je malo domaćih istraživanja koja su nastojala istražiti obilježja kockanja odrasle populacije, a zbog sve šire dostupnosti i društvene prihvatljivosti, sve je više onih koji u određenom trenutku trpe negativne posljedice igranja. Glavna funkcija kockanja su zabava i razonoda, no kod dijela ljudi ono može izazvati ozbiljne probleme u psihosocijalnom funkcioniranju i tada govorimo o problematičnom kockanju (Korn, 2000) ili ovisnosti o kockanju (DSM-5, 2014). Europska istraživanja konzistentno pokazuju da problematično kockanje ima negativne posljedice na više životnih područja pojedinca, poput zdravlja, zaposlenja, financija i interpersonalnih odnosa (Griffiths, 2009). U Republici Hrvatskoj kao i u drugim zemljama zbog kontinuirane ekspanzije načina i mjesta za sudjelovanja u igrama na sreću, za pretpostaviti je da je stopa prevalencije kockanja u porastu.

Projektom „Kockanje mladih u Hrvatskoj“, čiji je voditelj doc.dr.sc. Neven Ricijaš sustavno se istražuju obilježja kockanja mladih, dok u području kockanja odraslih osoba nedostaje sustavnih istraživanja. Upravo zato, autorica ovoga rada smatra važnim istražiti učestalost kockanja roditelja srednjoškolaca, imajući na umu njihov neposredan utjecaj na djecu. Kako su stavovi jedan od čimbenika odgovornih za naše ponašanje te su se u istraživanjima pokazali prediktivnima za problematično kockanje, također će biti analizirani u u kontekstu obuhvaćene populacije roditelja. Neupitan je doseg problema s kockanjem u svim dobnim skupinama, a dosadašnji broj istraživanja je nedovoljan. Upravo će se zato ovim radom nastojati pružiti doprinos u okviru navedenih područja te istražiti navedeni korelati i rodne razlike povezane s izraženošću problema povezanih s kockanjem.

2. DEFINICIJA I ZASTUPLJENOST IGARA NA SREĆU

Definicija kockanja je mnogo te su međusobno vrlo slične. Glavne razlike pri definiranju ovise o tome jesu li one dio zakona ili su proizašle iz znanstvenog konteksta. Neovisno o tome, zajednički element svim definicijama su neizvjesnost ishoda igre, nemogućnost kontrole vlastitog ponašanja te moguće štetne posljedice za osobu i njeno okruženje. Koić (2009) navodi kako je kockanje skup raznovrsnih igara, ponašanja i aktivnosti, koja uključuju ulaganje novca, uz rizik i nadu u očekivanje pozitivnog ishoda. Dakle, iz prethodnog se može zaključiti o postojanju rizika i slučajnosti u ishodu s jedne strane, te nadi igrača da će vratiti uloženo ili dobiti više od toga s druge strane. Petry (2001) definira kockanje kao ulaganje nečeg vrijednog u događaj koji može rezultirati povoljnim ishodom. U hrvatskom kontekstu, prema čl.1.st.1. Zakona o priređivanju igara na sreću i nagradnih igara, igrom na sreću smatra se igra u kojoj se sudionicima pruža mogućnost stjecanja dobitka u novcu, stvarima ili pravima, pri čemu krajnji ishod igre ovisi o slučaju ili nekom drugom neizvjesnom događaju (NN 87/09). U Zakonu se navode sljedeći oblici igara na sreću: (1) lutrijske igre, (2) igre u kasinima, (3) igre kladenja i (4) igre na sreću na automatima. Samim time što su igre na sreću zakonski definirane možemo zaključiti da se radi o aktivnosti koju država želi imati pod nadzorom. Navedene definicije kockanje općenito, međutim, zbog mogućih posljedica i učestalosti, ono se promatra na kontinuumu od potpunog izostanka, preko društvenog i rizičnog kockanja pa sve do problematičnog ili patološkog (National Research Council, 1999). U nastavku ovoga rada prethodni pojmovi bit će objašnjeni, a zbog svrhe rada, podaci o problematičnim kockarima bit će detaljnije obrađeni.

I drugi razlozi, poput prostorne zasićenosti, dostupnosti, nepostojeće, odnosno postojeće legislative te različiti pristupi regulaciji igara na sreću, posljedično su doveli do iznimnog interesa istraživača i praktičara i zakonodavaca da se upitaju u kojoj mjeri je ono zastupljeno.

Podaci o prevalenciji kockanja u općoj populaciji najčešće su vidljivi u analizama nacionalnih anketa o učestalosti kockanja stanovnika u pojedinim državama. Takve studije označavaju službeni prikaz trenutačne prevalencije kockanja, prevalencije pojedinog oblika kockanja, osobne kockarske rashode kao i probleme izazvane kockanjem. Rezultati takvih studija ovise i o korištenom mjernom instrumentu, definiciji kockanja, zakonskoj regulativi i društvenom okruženju (William i sur., 2012). U sljedećim će poglavljima ovoga rada biti

prikazana rasprostranjenost kockanja u europskim i svjetskim zemljama uz objašnjenje elemenata ključnih za precizno tumačenje podataka iz istraživanja.

Popularnosti igara na sreću među odraslom populacijom potvrđuju brojna prevalencijska istraživanja. U knjizi Meyera i sur. (2009) sistematično su prikazani dostupni podaci o zakonskoj regulativi, učestalosti kockanja, prevenciji i tretmanu igara na sreću za pojedinu europsku zemlju. Niže u tekstu ćemo prikazati dio podataka iz navedene knjige, osvrćući se na učestalost kockanja za neke europske zemlje kako bismo te podatke mogli usporediti s hrvatskim kontekstom. Druine i sur. (2006; prema Meyer i sur., 2009) u Belgiji su ispitivali učestalost kockanja na uzorku od 3 002 slučajno odabranih Belgijanaca u dobi od 16 do 99 godina. Rezultati dobiveni telefonskim intervjuem pokazali su da je 59,7% sugovornika sudjelovalo u nekom obliku kockarske aktivnosti u prethodnoj godini, a 25,8% ih je kockalo na tjednoj razini. Najpopularnije su bile lutrijske igre (46,4%) i srećke (38,7%), a manje popularne bile su automat igre (2,6%), igre u kasinu (2%) te sportsko klađenje (2,9%). Neke varijacije u preferiranim oblicima kockarskih aktivnosti vidljive su kroz određene sociodemografske varijable. Belgijsko istraživanje pokazuje kako muškarci nisu kockali češće od žena, ali su češće birali automate, igre u kasinu, aparate za bingo i sportsko klađenje kao preferirane oblike igara na sreću. Slične nalaze vidimo i u Estoniji gdje su Laansoo i Niit (2009; prema Meyer i sur., 2009) iznijeli podatke za Estoniju, uspoređujući upitnike iz 2004. i 2006., godine prema kojima je u 2004. godini 61% populacije, a u 2006. godini 75% populacije navelo kako je igralo igre na sreću. Najpopularnije su bile lutrijske igre (72%), zatim automat igre (19%), kartanje za novac (15%), sportsko klađenje (7%), igre u kasinu (6%), internet kockanje (2%) i klađenje na konjske utrke (2%). Nadalje, muškarci i žene kockali su jednakim intenzitetom, ali njihove preferencije glede oblika kockanja se razlikuju. Lutrijske su igre bile podjednako popularne kod oba spola, no žene manje igraju igre na automatima (12%), manje kartaju za novac (6%) i manje odlaze u kasino (2%). U Finskoj su Costes i sur. (2011) na uzorku od 25,034 osobe u dobi od 18 do 75 godina, dobili podatke koji prikazuju kako je 47,8% populacije kockalo u prethodnoj godini. Muškarci su kockali češće (51,3%) od žena (44,4%) u prethodnoj godini, pri čemu je 13,8% muškaraca, a 8% žena kockalo na tjednoj bazi. Najučestaliji oblici igara na sreću su igranje lota (75%), srećki (62,2%), konjske utrke (23,2%), automati (17,7%) te Rapido (igra slična Kenu ili Bingu) (11,8%). Od prethodno navedenih igara, igranje lota i igara na automatima podjednako su zastupljene kod muškaraca i žena, dok su klađenje na konjske utrke i sportsko klađenje češći oblici igranja kod muškaraca (31,2%) nego žena (9,7%). Podaci za Finsku prema rezultatima

nacionalne ankete iz 2011. godine pokazali su kako je 78% populacije kockalo u prethodnoj godini, a najpopularniji oblici igara na sreću bili su igranje lota (74%), srećki (37%) i automati te internet klađenje (1%) (Turja i sur., 2012). Castrén i sur. (2013) u svojoj su studiji na uzorku od 2,738 Finaca dobili rezultate koji prikazuju kako kocka 79,1% populacije. Najučestaliji oblici kockanja, također su bili igranje lota (56,4%), srećki (25,9%) i igri na automatima (23,8%). Pretežno svi oblici kockanja zastupljeniji su kod muškaraca, dok je igranje srećki zastupljenije kod žena (27,3%) nego muškaraca (24%). Muškarci favoriziraju sportska klađenja (14,1%), konjske utrke (5,7%) i poker na internetu (5,4%). Rezultati za Veliku Britaniju prema podacima nacionalne ankete o prevalenciji kockanja iz 2010. godine, na uzorku od 7 756 ljudi, utvrdili su da je 73% populacije kockalo u prethodnoj godini. Najpopularnije igre u Velikoj Britaniji bile su: nacionalna lutrija (59%), druge lutrijske igre (25%), srećke (24%), klađenje na konjske utrke (16%), igre na automatima (13%), privatno klađenje (11%) te poker (2%). Kao i u dosad navedenim zemljama, muškarci su generalno skloniji kockanju (75%) od žena (71%), osim u slučaju igranja binga (12% žena, 6% muškaraca) i jednokratnih srećki (25% žena, 23% muškaraca). Učestalost kockanja bila je povezana s dobi na način da su najviše kockale osobe u dobi od 44 do 64 godine. Istraživanje koje je provedeno u Mađarskoj na uzorku od 2 710 ljudi pokazalo je kako je 65,3% svih ispitanika kockalo barem jednom u životu, a dvije trećine njih prijavilo je kako to čini tjedno. Lutrija i ostale igre s brojevima bile su najpopularnije, 59,5% od ukupne populacije okušalo se u tom obliku igre na sreću barem jednom tijekom života, a 40% njih prijavilo je kako učestalo sudjeluje u tom obliku igre na sreću. Srećke je igralo njih 31,4%, a sportsko klađenje prijavljuje njih 21,4% (Kun i sur., 2011).

Što se podataka za Hrvatsku tiče, izvješće iz 2012. godine o igranju igara na sreću pokazuje kako je 67% populacije u dobi od 15 do 64 godine barem jednom u životu igralo neki oblik igre na sreću. U dobnoj skupini od 35 do 44 godine najviše je onih koji su kockali barem jednom u životu (74,5%). Prevalencija igranja igara na sreću među ispitanicima u dobi od 15 do 64 godine bila je veća kod muškaraca (72,9%) nego kod žena (61,2%). Podaci za prethodnu godinu pokazali su kako je 38,3% ispitanika igralo neku igru na sreću pri čemu su češće kockali muškarci (46,2%) od žena (30,5%). Analizirajući rezultate učestalosti igranja pojedinih oblika igara na sreću za posljednji mjesec, ispitanici u dobi od 15 do 64 godine najčešće su igrali loto (14,6%), kladioničke igre (13,9%), bingo (13,1%), lutriju (7,6%) te nešto manje automate (4,3%). Obzirom na spol, prevalencija igranja lota u mjesecu koji je prethodio ispitivanju veća je kod muškaraca (16,1%) nego žena (13%), kladioničke igre čak

su šest puta učestalije kod muškaraca (23,9%) nego kod žena (4%), dok je igranje binga podjednako zastupljeno (13% muškaraca i žena) (Glavak Tkalić i Miletić, 2012). Zoričić i sur. (2009) govore kako je svaka druga osoba u Hrvatskoj starija od 15 godina uključena u neki oblik klasične lutrije, a svaka treća sudjeluje u nagradnim igrama vezanima za kupovinu pojedinih proizvoda. Autor navodi kako četvrtina pučanstva igra nagradne igre u tisku, a svaki sedmi stanovnik se kladi. Najpopularnijim igrama pokazali su se loto i slični oblici poput binga, tota i tombole u kojima sudjeluje 45% populacije starije do 15 godina, od kojih 26% igra redovito.

Iz prethodnih se podataka može uočiti sličan trend među svim europskim zemljama. O izuzetnoj popularnosti kockanja govore u prilog podaci kako u svim zemljama kocka više od polovine stanovništva. Najučestalije su lutrijske igre i njeni varijeteti te srećke, a zatim klađenja i igre na automatima. Razlike po spolu vidljive su u samoj učestalosti igranja kao i preferencijama u odabiru igara. Gotovo svi podaci ukazuju na generalno češće kockanje muškaraca, osim u slučaju Estonije i Belgije gdje muškarci i žene kockaju podjednako. Međutim, žene više odabiru igranje lota i srećki naspram drugih igara, dok muškarci preferiraju sportska klađenja ili igre na automatima te odlaske u kasina. Također, mogli smo primijetiti da su u svim navedenim istraživanjima najviše zastupljene igre poput lota i binga. U Hrvatskoj možemo primijetiti da se na državnoj televiziji učestalo pojavljuju reklame za *Loto*, *Eurojackpot*, dok primjerice igra „*Bingo*“ ima i svoj istoimenu emisiju. Medijsko oglašavanje kladioničkih igara je područje koje nikako ne bi smjelo ostati neistraženo i nekritički promatrano u studijama koje se bave ovom problematikom. Domaćih prevalencijskih istraživanja gotovo i nema. Unatoč činjenici kako je kockanje u Hrvatskoj mlada pojava koja je postala legalnom u posljednjih dvadesetak godina, zabrinjavajuće je što još uvijek ne postoji konkretno nacionalno prevalencijsko istraživanje čiji bi se podaci mogli uspoređivati s podacima ostalih europskih zemalja. Upravo oni bi značili pouzdani prikaz podataka o zastupljenosti igranja igara na sreću, a time i zastupljenosti problema povezanih s igranjem koji su u velikom porastu nakon liberalizacije tržišta igara na sreću (Zoričić i sur., 2009).

Analizirajući međunarodna istraživanja, o prevalenciji kockanja u zemljama poput Kanade, Sjedinjenih Američkih Država, Australije i Novog Zelanda, možemo primijetiti kako su podaci o prevalenciji kockanja u usporedbi s europskim podacima često viši.

Primjerice, jedno kanadsko istraživanje iz 2012. godine o prevalenciji, stavovima i motivaciji za kockanjem u kanadskoj pokrajini Ontario, izvještava kako je kockalo 82,9% osoba iznad 18 godina. Najpopularnije su bile lutrijske igre (61,4%) i tombola (49,7%) (*raffle tickets*). S obzirom na spol, igranje igara na sreću generalno je zastupljenije kod muškaraca osim u slučaju igranja tombole, instant srećki i binga čije korištenje preferiraju žene. Također, stariji su muškarci češće uplaćivali loto listiće i tombolu dok su sportsko i internet klađenje te stolne igre u kasinu bile zastupljenije u dobi od 18 do 24 godine. Ipak, sveukupno gledano, najviše su kockale osobe u dobi od 45 do 64 godine (86,6%) (Williams i Volberg, 2013). Istraživači su 2014. prikazali australske podatke za 2010./2011. godinu prema kojima je procijenjeno da kocka 64,3% populacije. Kao i u drugim zemljama, najzastupljenije je bilo igranje lutrijskih igara i lota (43,2%), zatim instant srećki (31,5%) te klađenje na konje ili pse (22,4%) (Gainsbury i sur., 2014). Podaci za Novi Zeland iz 2012. godine pokazuju kako je 52,1% sveukupne populacije igralo igre na sreću u prethodnoj godini, od čega je to činilo nešto više muškaraca (53,5%) nego žena (50,7%). Osobe u dobnoj skupini od 45 do 64 godine kockale su najviše (60,8%), a dobna skupina od 15 do 24 godine najmanje (32,4%). Najpopularnije igre, kao i u drugim zemljama pretežno su igranje lota i njegovih varijeteta (*Strike, Powerball, Big Wednesday i Keno*) (45,5%), instant srećki (13%), sportsko klađenje i klađenje na konje i pse (8%), automat igre (6,1%).

Iako su nama najzanimljivija istraživanja onih zemalja koje su u ekonomskom i smislu pravnog uređenja sličnije Hrvatskoj, važnim se smatraju navesti podaci svjetskih velesila imajući na umu kako upravo te zemlje najčešće određuju buduće trendove. Primjerice, u Sjedinjenim Američkim Državama, 31 od 50 država članica barem je jednom provela istraživanje o prevalenciji kockanja. Studije su utvrdile manje stope kockanja za Floridu, Indianu, New Mexico i Wisconsin, a najvišu za Portoriko. Volberg i Vales (2002) donose podatke za Portoriko gdje je za 88% populacije utvrđeno da je kockalo u prethodnoj godini. Pretežito su to bili muškarci u dobi od 21 do 54 godine, samci ili rastavljeni te zaposleni. Kulturološki uvjetovano, najpopularnije igre bile su konjske utrke i borbe pijetlova zatim odlaženja u kasino i sportska klađenja.

Prethodno navedeni rezultati studija pružaju sažeti pregled podataka pojedinih zemalja koji su bili dostupni i recentni tijekom pisanja rada. U svrhu ovoga rada poslužili su ne bi li pojačali svijest o sveprisutnosti ovoga rastućeg problema. Osim toga, poznato je da postoje veliki nedostaci i ograničenja prilikom provođenja prevalencijskih istraživanja (zbog čega se

dolazi do raznolikih rezultata koje je teško direktno uspoređivati), o čijoj će problematici i biti riječi u posebnom poglavlju.

3. DEFINICIJE, ZASTUPLJENOST I SOCIODEMOGRAFSKI KORELATI PROBLEMATIČNOG KOCKANJA

U prethodnom smo poglavlju mogli uočiti popularnost igara na sreću kao i činjenicu da značajan broj ljudi koji u određenom trenutku u životu sudjeluje u nekoj od tih igara. Kod većine se sudjelovanje zadrži na razini zabave i razonode, odnosno, na razini društvenog kockanja koje osobi ne narušava svakodnevno psihosocijalno funkcioniranje. No, određenom udjelu populacije, kockanje može uzrokovati značajne probleme i tada govorimo o problematičnom kockanju. Ovo će poglavlje, stoga, nakon definiranja problematičnog kockanja i osobe koju možemo smatrati problematičnim kockarom, ponuditi i pregled domaćih i inozemnih istraživanja koja su za cilj imala utvrditi udio problematičnog kockanja.

Darbyshire, Oster i Carrig (2001) govore o problematičnom kockanju kao problemu u kojem uključenost osobe u kockarske aktivnosti povećava štetu prema samoj osobi i/ili njezinoj obitelji, te se ta šteta može proširiti i na zajednicu. Korn (2000) navodi psihijatrijsku definiciju po kojoj patološko kockanje uključuje smanjenu mogućnost kontrole ponašanja povezanih s kockanjem, štetne socijalne posljedice koje ometaju osobu u njezinom svakodnevnom funkcioniranju, štetan utjecaj na obiteljsko i profesionalno funkcioniranje, stjecanje tolerancije tj. potrebe za više novaca da bi se postiglo željeno uzbuđenje te socijalno povlačenje

Patološko je kockanje u DSM-IV priručniku bilo promatrano kao uporno i ponavljajuće neprikladno ponašanje okarakterizirano listom od 10 kriterija od kojih je 5 ili više trebalo zadovoljiti da bi osoba bila smatrana patološkim kockarom. Kriteriji za kockanje bili su promatrani jednodimenzionalno (prisutan/nepisutan), te je kockanje bilo svrstano u poremećaje kontrole poriva (Strong i Kahler, 2007; Koić, 2009). U novijoj su verziji Priručnika (DSM-5) ispravljani određeni nedostaci koji su praktičarima, znanstvenicima i ostalim stručnjacima predstavljali problem tijekom bavljenja s ovom ovisnosti. U slijedećem će poglavlju detaljnije biti obrazložene promjene u priručnicima radi boljeg razumijevanja podataka o učestalosti kockanja.

Sukladno DSM-5 dijagnostičkom i statističkom priručniku za duševne poremećaje (2013) kockanje je svrstano u kategoriju poremećaja koji nisu vezani uz psihoaktivne tvari. Odnosno, kockanje se promatra kao ovisnost (F63.0) uz određene kriterije koji određuju stupanj ovisnosti. Kockanje je tako perzistentno i povratno problematično ponašanje koje vodi do klinički značajnog oštećenja ili patnje, te se iskazuje tako da pojedinac očituje četiri ili više kriterija u razdoblju od 12 mjeseci: (1) Ima potrebu za kockanjem sa sve većim iznosima novca kako bi se dostiglo željeno uzbuđenje; (2) Nemiran je ili razdražljiv kada pokušava smanjiti ili prestati s kockanjem; (3) Ima opetovana neuspješna nastojanja radi kontrole, smanjenja ili prestanka kockanja; (4) Često je zaokupljen kockanjem; (5) Često kocka kada se osjeća loše (npr. bespomoćan, kriv, anksiozan, depresivan); (6) Nakon što na kocki izgubi novac, često se drugi dan vraća da ga nadoknadi („lovi“ vlastite dugove); (7) laže kako bi prikrrio veličinu upletenosti u kocku; (8) Ugrozio je ili izgubio važnu vezu, posao, obrazovne ili poslovne prilike zbog kockanja; (9) Oslanja se na druge kako bi nabavio novac kojim bi olakšao očajnu financijsku situaciju uzrokovanu kockanjem. Uvođenjem kontinuuma težine ovisnosti (blago-umjereno-teško) postigla se preciznija dijagnostika. Težina se temelji na broju potvrđenih kriterija, gdje osobe s blagom ovisnošću o kockanju zadovoljavaju 4 do 5 kriterija, osobe umjerene ovisnosti 6 do 7 kriterija, a teški ovisnici o kockanju zadovoljavaju 8 do 9 kriterija (DSM-5).

Važno je navesti i one definicije koje nisu proizašle iz medicinskog konteksta te su primjerenije za redovnu populaciju i za kontekst prevalencijskih studija. One uglavnom sadrže slične elemente, pa se problematičnim kockanjem smatra ono ponašanje koje ozbiljno narušava funkcioniranje pojedinca, a karakterizirano je smanjenom mogućnošću kontrole ponašanja povezanih s kockanjem, štetnim psihosocijalnim posljedicama koje ometaju osobu u njezinom svakodnevnom funkcioniranju, narušenim obiteljskim i profesionalnim funkcioniranjem, stjecanjem tolerancije (potreba za sve intenzivnijim kockanjem s većim količinama novca kako bi se doživjelo željeno uzbuđenje), te socijalnim povlačenjem (Korn, 2000; Neal, Delfabbro i O'Neil, 2005; Kalischuk, 2010; Productivity Commission, 1999; prema Dodig, 2013).

Mnogo je korištenih termina u literaturi koji se odnose na pojedince kojima kockanje predstavlja problem i ometa svakodnevno funkcioniranje. Terminologija uvelike ovisi o zakonodavstvu države, čelnim ljudima, pristupu i kontekstu proučavanja fenomena i sl. Različitosti u korištenoj terminologiji reflektiraju „težinu“ problema: *problematično*, *patološko*, *rizično*, *ovisničko*, *poremećeno*, *kompulzivno*, *impulzivno* kockanje itd.. S obzirom

na učestalost i posljedice, kockanje se promatra na kontinuumu od potpunog izostanka ponašanja, preko društvenog i rizičnog, pa sve do problematičnog i patološkog kockanja (National Research Council, 1999; Dodig, 2013). S obzirom na promatrane uzorke iz opće populacije, u nastavku ovoga rada koristit će se pojam „problematično kockanje“ da bi se izbjegla moguća medicinska i pejorativna implikacija pojma „patološko“ ili „poremećeno“.

Značajan porast broja mjesta u kojima se priređuju igre na sreću, brojne nove prilike i mogućnosti za igranje te sve veći interes svih dobnih skupina proporcionalno su doveli i do porasta učestalosti i težine problema povezanih s kockanjem kao i broja ljudi s zdravstvenim, psihološkim i obiteljskim poremećajima (Meyer i sur. 2009; Zoričić, 2009; Williams i sur. 2012; Subramaniam i sur., 2015). Kao dokaz tome, u nastavku će biti prikazani i rezultati („stope“) problematičnog kockanja iz nacionalnih prevalencijskih studija različitih zemalja.

Williams i sur. (2012) u opsežnoj studiji su prikazali rezultate prevalencijskih istraživanja problematičnog kockanja u svijetu te najčešće korišteni instrumentarij prilikom prikupljanja podataka. U slijedećoj tablici vidimo kako stopa prošlogodišnjeg problematičnog kockanja seže od 0,5% u Danskoj (2005) i Nizozemskoj (2004) pa do 4,8% u Hong Kongu, odnosno 4,9% u Singapuru 2005. godine. Generalno gledano, najniže stope problematičnog kockanja prisutne su u Europi, nešto više u Sjevernoj Americi i Australiji, a najviše u Aziji. Tako je u Južnoj Africi prosječna stopa prošlogodišnjeg problematičnog kockanja 6,4%, u Makau 6,0% , a u Hong Kongu 5,6% čineći ih teritorijima s najvećom stopom problematičnog kockanja, za razliku od Danske (0,5%), Nizozemske (0,5%) i Belgije (2,8%) čije su stope znatno niže.

Tablica 1. Standardizirane stope prošlogodišnjeg problematičnog kockanja odraslih iz nacionalnih studija (Williams i sur., 2012)

DRŽAVA	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	PROSJEK
Australija								3.9
Belgija		2.8						2.8
Brazil		*						
Kanada			2.0					1.8
Danska	0.5							0.5
Estonija		2.1						1.9
Finska			2.4				1.5	2.0
Francuska						1.1		1.1
Njemačka		0.6	0.6		0.8	0.6	0.9	0.7
Velika Britanija			0.7			1.3		0.9
Hong Kong	4.8						4.4	5.6
Mađarska			1.0					1.0
Island	1.2		1.0					1.0

Italija				2.3				2.3
Litvanija		*						
Makao								6.0
Nizozemska								0.5
Novi Zeland			1.0					1.5
Sjeverna Irska						3.3		3.3
Norveška	1.7		0.9	0.9		1.4		1.1
Singapur	4.9			3.5			3.1	3.8
Južna Afrika	*			6.4				6.4
Južna Koreja			0.9				0.8	0.9
Švedska					1.5			1.5
Švicarska	1.0		*					1.7
SAD								3.2
PROSJEK	2.4	1.8	1.2	3.3	1.2	1.5	2.1	2.3

* Prevalencijska studija postoji ali se rezultat nije mogao standardizirati zbog metodološke manjkavosti

Na početku poglavlja problematično kockanje definirano je s više stajališta kao i osoba koju možemo smatrati ovisnom o kocki. Kako bi se dobila šira slika ovoga problema, tablično su prikazane standardizirane stope problematičnog kockanja iz više svjetskih zemalja. U svrhu ovoga rada čiji uzorak čine odrasli (roditelji srednjoškolaca na području Ivanić Grada), važnim se čini navesti određene sociodemografske korelate iz međunarodnih studija koje su se pokazali značajnima i konzistentnima u svim istraživanjima, a kasnije će biti analizirane u ovome radu.

U europskom kontekstu, Meyer i sur. (2009) u svojoj su knjizi obuhvatili izazove po pitanju problematičnog kockanja pojedinih europskih zemalja, koja je poslužila kao vrijedan izvor prilikom iznošenja podataka o učestalosti problematičnog kockanja u ovome radu. Tako je Druine (2006) u Belgiji koristeći se DSM-IV kriterijem utvrdio 1,6% osoba koje su bile u riziku za razvitak problema povezanih s kockanjem u prethodnoj godini i 0,4% prošlogodišnjih patoloških kockara (rezultat viši od 5). Problematici kockari kockali su učestalije, pretežno su bili muškog roda u dobi od 16 do 24 godine, samci i nižeg socijalnog statusa. Karakteriziralo ih je je to da su bili uključeni u više oblika igara na sreću. Najčešće su to bili automati (10,3%), kasina (10,0%), strugalice (4,3%), lutrija (3,8%), bingo automati (7,8%) te kockanje na internetu (14,0%). Minet (2004) iznosi podatke jedne ranije belgijske studije u kojoj su potvrđeni prethodni nalazi o muškom spolu u dobi od 26 do 45 godina kao faktoru rizika za razvitak problema s kockom, zatim faktor nezaposlenosti, roditeljsko kockanje i početak kockanja u mladoj dobi.

Podaci za Njemačku pomalo su nekonzistentni pa su tako Buth i Stover (2008) prezentirali podatke iz 2006. prema kojima je (koristeći se skalom od 19 tvrdnji (po uzoru na Stinchfielda te DSM-IV kriterijem) 0,56% populacije patoloških kockara, a 0,64% problematičnih. Također, patološki su kockari više birali igre na kockarskim automatima, kladili se na konjske utrke i sport te odlazili u kasino. U drugoj reprezentativnoj populacijskoj studiji, Buhringer i sur. su 2007. godine utvrdili su da je 0,20% patoloških kockara, a 0,29% problematičnih. Najpopularnije igre među problematičnim kockarima bile su kartaške igre na internetu, automati za kockanje u kasinu i drugi kockarski automati, a najniža stopa utvrđena je za lutrijske igre. U recentnijoj studiji Federalnog centra za zdravlje iz 2008. godine, koristeći SOGS (South Oaks Gambling Screen) prezentirani su podaci prema kojima je 0,41% populacije bilo problematičnih, a 0,19% patoloških kockara.

U ovim studijama možemo primijetiti kako su prvenstveno muškarci i to u mlađoj dobi češće oni u problemu s kockanjem. Također, određene vrste igara na sreću poput kockarskih automata, sportskog klađenja, igara u kasinu i konjskih utrka pokazale su se učestalijim odabirom među problematičnim kockarima.

Istraživanja provedena u skandinavskim zemljama također potvrđuju nalaze prethodnih studija. Bonke i Boregaard (2006) izvješćuju o 0,4 % problematičnih kockara, odnosno 3,2% osoba u riziku koristeći NODS kao mjerni instrument. Takvi rezultati niži su od Norveških, gdje je 0,7% problematičnih kockara, a 4,5% osoba u riziku prema istom instrumentu. Analizirajući rezultate dobivene SOGS-om, cjeloživotna prevalencija problematičnih kockara u Danskoj iznosila je 1,2%, odnosno 13,3% za osobe u riziku. U Švedskoj je sukladno rezultatima na SOGS-u 2,5% problematičnih, a 15,3% u riziku za probleme povezane s kockanjem. Po pitanju odabira igara na sreću, problematični kockari i oni u riziku 5 do 8 puta su češće koristili automate za kockanje, 5 do 15 puta poker igre te su se 5 do 12 puta češće sportski kladili. Demografski su podaci konzistentni s istraživanjima iz drugih europskih zemalja pa su generalno muškarci u dobi od 18 do 44 godine skloniji problematičnom kockanju od žena, također samci bez djece s nižim prihodima.

Istraživači su u britanskoj nacionalnoj anketi o prevalenciji problematičnog kockanja iz 2010. prema DSM-IV kriteriju utvrdili da je stopa problematičnog kockanja za muškarce bila 1,5%, a 0,3% za žene, odnosno 0,9% gledajući sveukupnu populaciju. Kao i rezultati studije iz prethodnog mjerenja 2007. godine, rezultati iz 2010. ukazali su na veći broj muškaraca (2%) nego žena (0,5%) koji problematično kockaju. Kod muškaraca u dobi od 16

do 34 godine za 2,8% ispitanika utvrđeno je da problematično kocka, a u dobi od 65 do 74 njih 0,4%. Kod žena je u dobi od 16 do 24 godine problematično kockalo 1,3%, a u dobi od 65 do 74 godine njih 0,2%. U prethodnoj godini problematično je kockalo 2% muškaraca, 0,5% žena, odnosno 1,3% ukupne populacije.

S druge strane, koristeći se PGSI-jem kao drugim korištenim instrumentom procjene, u istom je istraživanju, utvrđeno 1,3% muškaraca koji problematično kockaju, 0,2% žena, odnosno 0,7 % od ukupne populacije. Problematično kockanje bilo je zastupljenije kod muškaraca nego žena i povezano s dobi. Među muškarcima, najviše je onih koji problematično kockaju u dobi od 25 do 34 godine (2,2%), a među ženama u dobi od 16 do 24 godine (0,8%). U prethodnoj godini problematično je kockalo 1,7% muškaraca, 0,3% žena, odnosno 1% ukupne populacije (Wardle i sur., 2010). Možemo primijetiti da su rezultati dobiveni DSM-om nešto viši nego nego oni izmjereni PGSI-jem. Autori (2010) napominju kako je razlog različitim rezultatima mjerenja u tome što na malo drugačiji način „dohvaćaju“ grupe ljudi s potencijalno različitim tipovima problema. Primjerice, posebno je kod žena zapaženo da se PGSI-jem mogu podcijeniti određena problematična ponašanja koja bi bila bolje prepoznata DSM-om. Ovakve spoznaje ne čude obzirom na činjenicu da su oba instrumenta nastala u različite svrhe; DSM-IV za klinički rad uz adaptaciju za korištenje na općoj populaciji, a PGSI specifično za populacijske ankete (Wardle i sur., 2010). Ovdje vidimo kako različiti instrumenti obuhvaćaju potencijalno različite konstrukte zbog čega predstavljaju metodološki izazov o čemu će biti riječ u slijedećem poglavlju.

Kao što je već rečeno, domaćih istraživanja o zastupljenosti igara na sreću ili zastupljenosti problema povezanim s igrama na sreću nema. Od postojećih, Zoričić (2009) tvrdi kako su u najvećem riziku za razvoj ovisnosti mlađe osobe u dobi od 18 do 25 godina, a problemi s kockanjem dosegnu svoj vrh od 20 do 35 godine. Obično se radi o mlađim muškarcima, neoženjenima ili obiteljima bez djece sa srednjom stručnom spremom. Muškarci češće počinju kockati u mlađoj dobi te najviše i najproblematičnije kockaju u mladosti, a žene u srednjoj životnoj dobi. Isti autor navodi podatak o broju patoloških kockara unutar Kluba liječenih ovisnika o kockanju koji je sa svojim djelovanjem započeo 2007. godine. Naime, od 86 članova ukupno, 80 ih je bilo muškog, a 6 ženskog spola. Raspon dobi članova kretao se od 19 do 48 godina te je većina članova bila zaposlena (Zoričić, 2009). Drugo domaće istraživanje koje su proveli Glavak-Tkalić i Miletić (2012) izmjerilo je percepciju vlastitih problema povezanih s igranjem igara na sreću, kojime je utvrđeno kako je 2,5% ispitanika od 15 do 64 godine smatralo da su nekada u životu imali problema povezanih s igranjem igara na

sreću. Ispitanici u dobnoj skupini od 45 do 54 godine manje su smatrali da su nekada u životu imali problema povezanih s kockanjem (1,1%) od onih u dobi od 15 do 24 godine, odnosno 35 do 45 godina (3,6%). Obzirom na spol, kod ispitanika u dobi od 15 do 64 godine bilo je znatno više muškaraca (4,6%) od žena (0,5%) koji su smatrali da su u problemu zbog kockanja. Generalno gledano, istraživanjem je utvrđen veći udio muškaraca koji su tijekom života smatrali da su imali problema s kockanjem, što je u skladu s podacima ostalih inozemnih istraživanja. Najveći udio muškaraca s vlastitom percepcijom problema utvrđen je u dobi od 35 do 44 godine života (6,5%) te u dobnoj skupini od 15 do 24 godine (6,3%). Rezultati za posljednjih mjesec dana također pokazuju veći udio muškaraca (2,6%) od žena (0,3%) koji su percipirali probleme s igranjem igara na sreću. Najviše je bilo onih u dobi od 15 do 24 godine (2,1%) u posljednjih mjesec dana, koji su smatrali da imaju problema s igranjem igara na sreću. Istraživanjem je dalje utvrđeno kako je među osobama koje su imale problema u posljednjih mjesec dana bilo najviše neoženjenih/neudanih (53,7%) te niže obrazovanih (42,6% srednje stručne spreme) i zaposlenih (38,2%) odnosno nezaposlenih (22,1%). Među istim su osobama od igara na sreću, najzastupljenije bile kladioničarske igre (72,3%), igre na sreću na automatima (42,4%), kasino igre (40%) te loto (20%).

Do sličnih se spoznaja dolazi i izvan europskog konteksta. Tako su istraživači na teritoriju australskog glavnog grada na uzorku od 55 000 stanovnika, koristeći se CPGI-jem (kanadski indeks problematičnog kockanja) ustanovili 0,5% problematičnih kockara. Takav rezultat nešto je viši u usporedbi s Queenslandom, Novim Južnim Walesom i Južnom Australijom gdje je stopa problematičnog kockanja 0,4%, odnosno 0,7% na području Victorije. Sukladno dosadašnjim istraživanjima, osobe u problemu pretežno su muškog spola, mlađi i lošijeg obrazovanja koji pretežito kockaju na kockarskim automatima (Davidson i Rogers, 2010). Slični su nalazi potvrđeni u studiji provedenoj 2007. u Queenslandu koja je pokazala kako je 1,8% populacije kockalo problematično, a pretežno se radilo o samcima u dobi od 35 do 45 godina koji su se češće kladili na konjske ili pseće utrke, odlazili u kasino i igrali bingo (Gambling Policy Directorate and Office of the Government Statistician, 2008). Gainsbury i sur. (2014) prezentirali su prve nacionalno reprezentativne podatke o prevalenciji i korelatima problemskog kockanja odraslih u Australiji. Telefonskim intervjuom, posebno kreiranim za svrhu istraživanja, autori su htjeli istražiti determinante problematičnog i patološkog kockanja s posebnim naglaskom na utjecaj interaktivnih oblika kockanja za razvoj problema povezanih s kockanjem. Sukladno rezultatima na PGSI-ju (Problem Gambling Severity Index), prošlogodišnja stopa problematičnog kockanja iznosila je 0,6%, a njih 3,7%

priznalo je da ima srednje do teške probleme zbog kockanja. Nalazi slični onima iz prethodnih istraživanja potvrđuju popularnost sportskog klađenja i muški spol kao jedne od mogućih prediktora problematičnog kockanja.

Tablica 2. Pregled međunarodnih i domaćih istraživanja o korelatima problematičnog kockanja odraslih

AUTOR/ DRŽAVA	UZORAK/DOB	MJERNI INSTRUMENT	UDIO PROBLEMATIČNIH KOCKARA ZA OBA SPOLA ¹	UDIO PROBLEMATIČNOG KOCKANJA PO SPOLU	UDIO PROBLEMATIČNOG KOCKANJA PREMA VRSTI IGRE NA SREĆU	SPOLNE RAZLIKE PRI ODABIRU VRSTE IGRE NA SREĆU	DE
EUROPA							
Druine i sur.(2006)/Belgija	N= 3,002; 16 do 99 god.	DSM-IV (PG) (DSM-IV-MR)	1,6%(3-4); 0,4%(5+); 2%PK/ 2,8%	2,3% M / 1,8% Ž	Kockarski automati (10,3%), igre u kasinu (10%), srećke (4,3%), lutrijske igre (3,8%), bingo aparati (7,8%), internet kladenje (14%)	Muškarci češće od žena: automati, kasino, bingo automati, sportska kladenja i konjske utrke; žene: srećke	M
Bonke i Borregaard (2006)/ Danska	N= 8,153; 18 do 74 god.	DSM-IV (CŽ), (NODS), SOGS	DSM-IV: 0,4% (3-4); 0,3% (5+); 0,7% PK SOGS: 1,2%(3-4); 0,5%(5+); 1,7% PK / 0,5% (PG)	82,8% M (PG), 17,1% Ž (PG) (NODS)		Automati za kockanje, poker, sportska kladenja (općenito)	Mu
Laanso i Niit (2006) /Estonija	N= 2,005; 15 i više godina	SOGS (CŽ)	3,1% (3-4), 3,4%(5+), 6,5% / 2,1%	2,3% M, 0,8% Ž	Lutrijske igre (72%), automati za kockanje (19%), kartaške igre (16%), igre u kasinu (6,4%)	Lutrijske igre: 7,6% M; 1,1% Ž, automati za kockanje: 17,1% M; 4,2% Ž; kartaške igre: 14,8% M; 7,9% Ž; igre u kasinu: 26,2% M; 9,5% Ž	Mu n
Aho i Turja(2007)/ Finska	5,008; 15 do 64 godine	SOGS (PG i CŽ)	2,1% (3-4); 1% (5+); 3,1% (PG) 5,2%(CŽ) / 2,4%		Lutrijske igre (89%), instant srećke i strugalice, automati za kockanje (51%)	Muškarci kockaju više, a 9/10 žena kocka na automatima za kockanje	Mu
Castren i sur. (2013)/ Finska	2826; 15 do 64 godine	PGSI (prilagođena za Finsku)	5,5%(3-7); 1,1% (8+);	9% M, 2,6% Ž 2,1% M; 0,3% Ž	Lutrijske igre (56,4%), srećke (25,9%), automati za kockanje (23,8%),	Srećke: 24% M, 27,3% Ž; sportsko kladenje: 14,1% M, 1,5%Ž, konjske utrke: 5,7%M, 0,5% Ž	I neza
Kraus i sur. (2009)/ Njemačka	8,030; 18 do 64 godine	DSM-IV (PG)	0.19% (3-4), 0.27%(5+); 0,46% / 0,55%				Mu
Buth i Stöver (2008)/ Njemačka	7,980; 18 do 65 godine	DSM-IV (CŽ)	0,64% (3-4), 0,56%(5+), 1,2%/ 1,4%		Lutrijske igre (32,9%), srećke (11,6%), Glucksspirale (6,4%), sportsko kladenje (4,5%)		Mu
Glavak-Tkalić i Miletić (2012)/ Hrvatska *	4800 ,15 do 64 godine	Samoprocjena problematičnosti	2,5% (CŽ)	4,6%M, 0,5% Ž 88,2%M, 11,8% Ž			Mu
Wardle i sur. (2010)/ Velika Britanija	7,756; 16+ godina	DSM-IV PGSI	0,9% (CŽ) 0,7% (CŽ)	1,5%M, 0,3%Ž 1,3%M, 0,2%Ž	Lutrijske igre (1,5%), Igranje pokera (17%), kladenje (13,3%), pseće utrke (19,2%), poker (20,3%)		Mu

¹ Stopa problematičnog kockanja/standardizirana stopa problematičnog kockanja za oba spola.

U tablici 2. sažeto su prikazani rezultati navedenih istraživanja o zastupljenosti problema igara na sreću te određene sociodemografske razlike prema spolu. Tablica je kreirana radi lakše preglednosti te nam omogućuje usporedbu rezultata različitih istraživanja. Na taj način možemo uvidjeti ozbiljnost ovog problema i određena obilježja i sklonosti kockanja odraslih.

4. INSTRUMENTI ZA MJERENJE I PROCJENU IZRAŽENOSTI PROBLEMA POVEZANIH S KOCKANJEM

Iz prethodnih je poglavlja vidljivo da su podaci o učestalosti kockanja raznoliki te da između ostaloga uvelike ovise i o korištenom mjernom instrumentu. Unatoč tome što su primijenjeni za mjerenje istog konstrukta, svaki od njih zbog različitih karakteristika potencijalno „dohvaća“ i različite grupe ljudi kao i njihov intenzitet problema. Autori Abbot i Volberg (2006) navode kako je do sada osmišljeno preko 20 instrumenata s različitom svrhom mjerenja problematičnog kockanja (od procjene, trijaže, dijagnoze do planiranja tretmana i ishoda tretmana). Postoje brojni instrumenti korišteni za mjerenje problematičnog kockanja. Najkorišteniji, prema abecednom redoslijedu, su: CPGI (*Canadian Problem Gambling Index*) i PGSI (*Problem Gambling Severity Index*) (Ferris i Wynne, 2001); DSM (*Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*), DSM-IV i DSM-V (APA, 1980;1987;1994;2013); DSM varijacije: DIS (*Diagnostic Interview Schedule*, Robins et al., 1981), DIGS (*Diagnostic Interview for Gambling Severity*, Winters, Specker i Stinchfield, 1997), NODS (*National Opinion Research Centre DSM-IV Screen for Gambling Problems*, Gerstein et al., 1999); GA20 (*Gambler's Anonymus 20 Questions*); PPGM (*Problem and Pathological Gambling Measure*, Williams i Volberg, 2010) i SOGS (*South Oaks Gambling Screen*, Lesieur i Blume, 1997) (Williams, Volberg, Stevens, 2012). Nije sporno slaganje među istraživačima o kockanju kao velikom problem koji je općeprisutan u zajednici te time i mjerljiv. Međutim, do neslaganja dolazi po pitanju njegove konceptualizacije i načina mjerenja. Manjak sredstava za osnovna psihometrijska istraživanja, a time i njihovo utemeljenje na godišnjoj osnovi koje bi omogućile pouzdane usporedbe među zemljama, samo su neki od razloga zašto se istraživači i kliničari odlučuju za korištenje svega par instrumenata u različite svrhe (Abbot i Volberg, 2006). U nastavku će biti ukratko opisani najčešće korišteni instrumenti.

4.1. Gamblers Anonymus – GA 20

Prvi instrument za mjerenje problematičnog kockanja bio je GA 20, odnosno „20 pitanja“ definiranih od strane Anonimnih kockara kao mjera samoprocijene kompulzivnog

kockanja. Tih 20 pitanja predstavljaju konceptualizaciju kompulzivnog kockanja kao progresivne bolesti. U tom slučaju u instrumentu nema potrebe za propitivanjem prethodnog vremenskog perioda u kojem je osoba osjetila teškoće u funkcioniranju (npr. prije 6 ili 12 mjeseci). Ovaj instrument u širokoj je upotrebi unutar klubova liječenih kockara te u kliničkoj praksi gdje je za dijagnozu kompulzivnog kockanja potrebno postići najmanje sedam bodova. GA 20 nije osmišljen od strane istraživača i praktičara i unatoč dugoj povijesti, 20 pitanja rijetko su korištena kao mjerilo u istraživanjima (Abbot i Volberg, 2006).

4.2. Instrumenti proizašli iz DSM kriterija

DSM dijagnostički i statistički priručnik za duševne poremećaje nekoliko je puta revidiran (1980., 1987., 1994., 2013.) pri čemu je revidirano i gledište na ovisnost o kockanju (Stinchfield i sur., 2015). U okviru DSM-III kriterija, on u svojoj srži zrcali GA 20 u smislu pogleda na kockanje kao kronične, progresivne bolesti s mogućom eskalacijom koja remeti funkcioniranje i nanosi štetu kako na osobnom tako i obiteljskom i profesionalnom planu. U DSM-IV verziji priručnika, patološko je kockanje podrazumijevalo uporno i ponavljajuće neprikladno ponašanje koje je obilježeno sa pet ili više sljedećih ponašanja: (1) zaokupljenost kockanjem i ponovnim proživljavanjem prošlih kockarskih iskustava, planiranje ponovnog uključivanja u kockarske aktivnosti; (2) potreba za kockanjem sa sve većim količinama novca kako bi se doživjelo potrebno uzbuđenje; (3) ponavljani neuspješni napori za kontroliranjem ili prekidom kockanja; (4) nemir i razdražljivost prilikom pokušaja prekida kockanja; (5) kockanje kao način bijega od problema ili bijega od određenih raspoloženja (osjećaja nemoći, krivnje, tjeskobe, depresije); (6) nakon gubitka novca kockanjem osoba se ponovno vraća drugi dan kako bi vratila izgubljeno (lov na gubitke); (7) laganje članovima obitelji, prijateljima, terapeutu i drugima kako bi se prikrili razmjeri uključenosti u kockanje; (8) počinjenje ilegalnih aktivnosti u svrhu financiranja kockanja (krivotvorenje, prijevara, krađa, pronevjera); (9) ugrožen je ili izgubljen značajan međuljudski odnos, posao, obrazovne ili poslovne prilike zbog kockanja; (10) oslanjanje na druge u pribavljanju novca za ublažavanje loše financijske situacije uzrokovane kockanjem (Selekman, 2008). Dosadašnja istraživanja o klasifikacijskoj ispravnosti DSM-IV kriterija za problematično kockanje pokazala su da je većina dijagnostičkih pogrešaka išla u smjeru „negativnih pogrešaka“ odnosno zaključaka da osoba ne boluje od poremećaja kada je zapravo bolovala. Također, vrlo je malo empirijskih studija o valjanosti, pouzdanosti i klasifikacijskoj ispravnosti dijagnostičkih kriterija za problematično kockanje temeljenog na DSM kriteriju (National Research Council, 1999; Petry i sur., 2013; Zimmerman i sur., 2006 prema Stinchfield i sur., 2015). Dijagnostičke

pogreške najčešće se događaju ispod standardizirane ljestvice od pet kriterija koje osoba mora zadovoljiti da bi se smatrala problematičnim kockarom. S time u vezi, stručnjaci su sugerirali smanjivanje potrebnog rezultata s 5 na 4 (Jimenez-Murcia i sur. 2009; Stinchfield, 2003; Stinchfield i sur. 2005; prema Stinchfield i sur. 2015) ili eliminiranje jednog ili više kriterija (Strong i Kahler, 2007; Zimmerman i dr., 2006; prema Stinchfield i dr., 2015). Stoga je u DSM-5 priručniku došlo do određenih izmjena: (1) promjena naziva (dijagnoze) iz patološkog kockanja u ovisnost o kockanju; (2) reklasifikacija iz poremećaja kontrole poriva u bolesti ovisnosti, (3) eliminacija kriterija o činjenju zakonom zabranjenih ponašanja; (4) smanjivanje bodovnog kriterija za dijagnozu s 5 na 4; (5) specificiranje postojanja simptoma unazad 12 mjeseci (Stinchfield i sur., 2015). Iako je radna skupina u DSM-5 preklasificirala dijagnozu patološkog kockanja iz skupine poremećaja kontrole poriva u skupinu bolesti ovisnosti (Responsible Gambling Council, 2012), mnoga istraživanja koristila su DSM-IV kriterij prema kojemu je ono bilo kategorizirano u poremećaje kontrole poriva. Jedna novija studija pokušala je odgovoriti na nekoliko pitanja vezanih uz novi DSM-5 dijagnostički priručnik. Prvo pitanje odnosilo se na testiranje valjanosti, pouzdanosti i klasifikacijske ispravnosti za ovisnost o kockanju, drugim se željela ispitati revizija i poboljšanje u odnosu na prethodnu verziju, a posljednjim pitanjem nastojalo se utvrditi kolikom broju osoba neće biti dijagnosticiran poremećaj kockanja kada se maknuo kriterij o činjenju ilegalnih radnji. Autori su analizirali osam različitih baza podataka koje su obuhvaćale odrasle osobe u kliničkom tretmanu iz Kanade, Sjedinjenih Američkih Država i Španjolske. Rezultati studije ukazuju na važne dijagnostičke implikacije. Smanjeni bodovni kriterij pokazao je malo poboljšanje u ispravnosti dijagnosticiranja poremećaja, eliminacija kriterija o činjenju ilegalnih radnji također je malo utjecala na postavljanje dijagnoze jer većina koja je potvrdila činjenje ilegalnih radnji, potvrdila je preko četiri druga kriterija te time zadovoljila bodovni prag nove skale. Naposljetku, DSM-5 ukazuje na višu stopu ovisnosti o kockanju od DSM-IV. Nadalje, autori zaključuju da, iako DSM-5 pokazuje skromna poboljšanja, najvažnije za kliničku praksu jest da umanjuje „negativne pogreške“ prilikom davanja dijagnoze (Stinchfield i sur., 2015).

4.3. The South Oaks Gambling Screen i The South Oaks Gambling Screen-Revised (SOGS i SOGS-R)

Najkorišteniji instrument u svijetu za mjerenje problematičnog kockanja svakako su SOGS (The South Oaks Gambling Screen) i SOGS-R (The South Oaks Gambling Screen – Revised) (Abbott i sur., 2004a; Neal i sur., 2005; Volberg i sur., 1996; prema Abbot i

Volberg, 2006). Tijekom godina bili su prevođeni na mnoge jezike te korišteni u populacijskim studijama i u kliničkom kontekstu. SOGS skala kockanja za procjenu rizičnosti je instrument od 20 čestica po principu papir-olovka korišten za trijažu patološkog kockanja, autora Lesieura i Blumea (1987). Odabrane čestice optimalno su razgraničavale dijagnosticirane patološke kockare od nepatoloških kockara. Sadržajno je najbližiji DSM-III kriteriju (naglasak na posljedice i posuđivanje) no s puno manje fokusa na kockarska ponašanja kao što je to u DSM-IV kriteriju. Generalno gledano SOGS obuhvaća puno širi aspekt problematičnog ponašanja, simptoma i posljedica nego DSM kategorizacije. Zbog impresivnih psihometrijskih karakteristika i standardizirane mjere koja je omogućavala usporedbe između različitih populacija i jurisdikcija, vrlo brzo je postao korišten među kliničarima i znanstvenicima, a time i u službi brojnih epidemioloških (Abbot i Volberg, 2006).

SOGS-R skala (South Oaks skala za procjenu rizičnosti kockanja – revidirana verzija) konstruirana je 1991. godine za nacionalnu anketu problematičnog i patološkog kockanja na Novom Zelandu s ciljem utvrđivanja trenutne i cjeloživotne prevalencije problematičnog i patološkog kockanja. SOGS-R osim razlikovanja cjeloživotnih patoloških i problematičnih kockara prepoznaje i osobe s trenutnom simptomatologijom problematičnog kockanja (tj. „unazad 6 mjeseci“). Ova skala, dakle, pokazuje ozbiljnost problema u prošlosti i sadašnjosti, te u kojoj mjeri prepoznati problemi iz prošlosti utječu na sadašnje probleme (Abbot i Volberg, 2006).

Kao i prethodni instrumenti, i ovaj je instrument pokazao određene nedostatke. Zanimljivim se čini spomenuti onaj gdje je dokazano da, kada je instrument korišten na općoj populaciji ili drugom, nekliničkom okruženju, pokazuje više rezultate (visoke lažno pozitivne odgovore), a time i previsoke procjene prevalencije problematičnog kockanja (Abbot i Volberg, 2006, Stinchfield, 2001). Shaffer (1997) potvrđuje kako su izmjerene stope generalno više prilikom korištenja SOGS-R skale negoli one izmjerene DSM inačicama. Primjerice, u britanskoj anketi o prevalenciji kockanja to je i potvrđeno - paralelnim korištenjem SOGS-R i DSM-IV kriterija, instrumentom SOGS utvrđen je veći udio problematičnih kockara (Sproston i dr., 2000).

4.4. Problem Gambling Severity Index (PGSI)

Još jedan često korišteni instrument je Indeks o težini problematičnog kockanja (PGSI) autora Ferrisa i Wynnea iz 2001. Specifično je razvijen za korištenje na općoj populaciji za

razliku od dosad spomenutih instrumenata, prvenstveno nastalih kroz kliničku praksu. Razvijen je i testiran na preko 3,000 Kanađana te revidiran 2003. godine. PGSI se sastoji od 9 čestica koje obuhvaćaju razdoblja od ustrajanja unatoč gubitku, preko kockanja koje narušava zdravlje pa sve do osjećaja krivnje zbog kockanja. Ukupan rezultat na česticama može iznositi 27 bodova, a osoba koja postigne više od osam smatra se problematičnim kockarom (3-7 srednje rizična, a 2 kod osobe niskog rizika).

Znanstvenici su ustanovili čak 242 različita korištena instrumenta prilikom prikupljanja podataka u 202 studije prevalencije. Najčešći je bio SOGS (42,6%) zatim DSM (26,4%), CPGI (22,7%) i drugi poput GA20 (8,3%). Postoje razlike među zemljama, gdje se, primjerice u Australiji pretežno koristi SOGS i CPGI, u Kanadi SOGS i CPGI, a u SAD-u SOGS i DSM. Autori ove analize tvrde kako je u gotovo svakoj studiji gdje je korišten CPGI stopa kockanja viša nego u studijama gdje su se koristili preostali instrumenti. Također, napominju da interpretacijski treba biti na oprezu zbog malih uzoraka problematičnih kockara utvrđenih bilo kojim instrumentom (Abbot i Volberg, 2006; Williams i sur., 2012; Williams i Volberg, 2013).

S obzirom na do sada prikazane rezultate međunarodnih i domaćih prevalencijskih studija mogli smo vidjeti da su oni raznoliki ali i u mnogočemu slični. Primjerice, prethodne studije kontinuirano potvrđuju povišenu stopu problematičnog kockanja kod muškaraca, što nas dovodi do zaključka da se muškarci i žene međusobno razlikuju u pogledu čimbenika rizika. Rizični čimbenici za razvoj problematičnog kockanja mnogobrojni su, a najprediktivniji su spol, nivo obrazovanja, dob, bračni status, kockarsko ponašanje, motivacija za kockanjem, stavovi prema kockanju, kognitivne distorzije vezane za kockanje, kockanje članova obitelji te brojni drugi psihološki i biološki faktori (Hing i sur., 2015; Wardle i sur., 2011, McComb i Sabiston, 2010; Johansson i sur., 2009; Chiu i Storm, 2009). U svrhu ovoga diplomskoga rada u čijem su fokusu odrasle osobe, odnosno roditelji srednjoškolaca, u slijedećim će poglavljima biti riječi upravo o stavovima i utjecaju okoline na kockanje djece kao značajnim rizičnim čimbenicima za razvoj problema s kockanjem.

5. STAVOVI PREMA KOCKANJU KAO RIZIČNI ČIMBENIK ZA RAZVOJ PROBLEMA POVEZANIH S KOCKANJEM

Stavovi se definiraju kao vrednovanje nekog objekta, pojma ili ponašanja na kontinuumu odobravanja do neodobravanja, dobrog prema lošem tj. sviđanja do nesviđanja (Ajzen i Fishbein, 2000). Mnogobrojne su definicije stava koje naglašavaju da je bit stavova u tome što predstavljaju tendencije koje usmjeravaju naše ponašanje. Također je poznato da se stavovi sastoje od tri komponente: afektivne, kognitivne i bihevioralne (Lebedina Manzoni, 2007). S obzirom na svrhu pisanja ovoga rada, fokus je na kognitivnoj komponenti stava koju čine shvaćanja i znanja o promatranom fenomenu kockanja te bihevioralnoj komponenti u toj mjeri u kojoj je uključenost u kockanje posljedica iskrivljenog mišljenja.

Široko prihvaćeni bihevioralni model koji istražuje odrednice svjesnih ponašanja s ciljem predviđanja i razumijevanja ponašanja je *Teorija razložne akcije*, autora Ajzena i Fishbeina (1975). Autori su utvrdili da su namjere zaslužne za naša ponašanja te su determinirane: (1) stavovima prema ponašanju i (2) subjektivnom normom. Prema ovoj teoriji, stav je osobni faktor i odraz je naše evaluacije (pozitivne ili negativne) određenog ponašanja, a subjektivna norma je socijalni faktor uvjetovan pritiskom iz okoline (tj. pojedinčeva percepcija o tome kako članovi obitelji i prijatelji gledaju na posljedice određenog ponašanja i stupanj u kojem će pojedinac udovoljiti toj osobi) (Ajzen i Madden, 1986; Ajzen, 1991; Kalebić Maglica, 2010; Dodig, 2013). Određena ograničenja ovakvog modela ispravljene su u sklopu *Teorije planiranog ponašanja* koja na sličan način predviđa ponašanje dodajući zanemareni konstrukt „percipirane ponašajne kontrole“ kao dodatne determinante ponašanja. Ta je varijabla dodana kako bi se bolje predviđela ponašanja nad kojima pojedinac nema potpunu voljnu kontrolu (npr. „Mislim da će mi biti jako teško prestati kockati.“). Ona ovisi o nizu unutarnjih (npr. vještine, informacije, sposobnosti) i vanjskih (npr. situacijski i okolinski) čimbenika koji determiniraju nečiju namjeru o izvođenju određenog ponašanja (Ajzen, 1986). Prema Teoriji planiranog ponašanja, stav se formira na temelju vjerovanja kojeg imamo o objektu stava. Dakle, kada su stav, subjektivna norma i percepcija ponašajne kontrole doživljeni povoljnima, tada je vjerojatnija i namjera za određenim ponašanjem. Primjerice, oni koji vjeruju da je za sudjelovanje u određenom obliku igre na sreću potrebna specifična vještina, imaju veće šanse za dobitak ukoliko percipiraju da tu vještinu i posjeduju (Ajzen, 1991).

Koncepti teorije planiranog ponašanja ispitivani su u istraživanjima različitih rizičnih ponašanja, a u svrhu ovoga rada osvrnut ćemo se na ona u čijem je fokusu bilo kockanje.

Primjerice, Moore i Ohtsuka (1997) utvrdili su visoku pozitivnu korelaciju između namjere za kockanjem s intenzitetom kockanja i problematičnim kockanjem. Ista je studija potvrdila značajnu povezanost namjere za kockanjem i stavova o kockanju. Neighbors i sur. (2007) utvrdili su kako pozitivni stavovi prema kockanju pozitivno koreliraju s problematičnim kockanjem. Martin i sur. (2010) u svojem su istraživanju na studentskoj populaciji nastojali istražiti povezanost prošlogodišnjeg kockanja i učestalosti kockanja s pozitivnim stavovima prema kockanju i pozitivnoj percepciji okoline na kockanje (subjektivna norma). Rezultati upućuju na značajnu povezanost obiteljskih i prijateljskih normi, stavova i percipirane ponašajne kontrole s učestalosti kockanja. Zanimljivim se čini spomenuti rezultate jednog kineskog istraživanja o problematičnom kockanju, imajući na umu da je Makao imao najvišu stopu problematičnog kockanja među prethodno spomenutim zemljama. Naime, Walker i sur. (2006) utvrdili su kako su stavovi, subjektivne norme i percipirana ponašajna kontrola značajno povezane s namjerom igranja lota u Kini. Također je Tao (2011) potvrdio značajnu korelaciju pozitivnih stavova prema kockanju (npr. očekivanje pozitivnog ishoda kockanja) kao značajnog korelata za problematično kockanje među odraslim Kinezima u Makau. Stavovi, kao što je rečeno, utječu na ponašanje te je dokazano da pozitivni stavovi o kockanju pozitivno koreliraju s upuštanjem u kockarska ponašanja i to na način da pojedinci koji se upuštaju u takva ponašanja imaju pozitivniju sliku kockanja kojom racionaliziraju njihovo ponašanje ili iskustvo (Abbott & Cramer, 1993; Jackson i sur., 2008; Orford i sur., 2009; Pew Research Centre, 2006; Wood & Griffiths, 2004; prema Gavriel-Fried, 2015.). Chiu i Storm (2010) utvrđuju pozitivnije stavove kod problematičnih kockara i onih u riziku za razliku od neproblematičnih i onih niskog rizika. Problematično kockanje u novijoj studiji utvrđeno je kao prediktor pozitivnog stava prema kockanju (Smith i sur., 2011) što nam ukazuje da na ovu povezanost treba gledati dvosmjerno odnosno da sam uključenost u igre na sreću doprinosi pozitivnijim stavovima. Uzevši u obzir spolne razlike, u britanskoj nacionalnoj studiji prevalencije, autori su koristeći ATGS instrument za mjerenje stavova (*Attitudes Towards Gambling Scale*) utvrdili kako su stavovi prema kockanju generalno negativni, no muškarci u prosjeku češće iskazuju pozitivne stavove prema kockanju. Također, muški spol i visoki nivo obrazovanja pokazali su se prediktivnima za pozitivne stavove prema kockanju (Wardle i sur., 2010). U istraživanju problematičnog kockanja za pokrajinu Ontario, istraživači prikazuju rezultate prema kojima većina odraslih misli kako je trenutna dostupnost kockanja u redu (59,7%), iako 37,5% misli kako je ono previše dostupno, a 2,9% kockanje smatra nedovoljno dostupnim. Žene i starije osobe češće su smatrale kako je kockanje previše dostupno. Iako su stanovnici Ontarija zadovoljni trenutnom ponudom kockanja, 65,7% ispitanika misli kako

neki oblici kockanja trebaju biti zabranjeni (borbe životinja, internet kockanje, automati za kockanje i igre u kasinu). Također, 73,9% odraslih u Ontariju ne smatra kako je kockanje nemoralno. Unatoč tomu, 69,1% smatra kako je šteta uzrokovana kockanjem veća od moguće koristi (Williams i Volberg, 2013). Rezultati jedne izraelske studije, koristeći se ATGS instrumentom za mjerenje stava i PGSI-jem kao mjere stupnja rizičnosti kockanja, na uzorku od 1000 ispitanika, konzistentni su s prethodnim te utvrđuju slijedeće: (1) muškarci imaju pozitivniji stav glede kockanja od žena, (2) pozitivnu korelaciju između stavova i učestalosti kockanja te upuštanja u više kockarskih aktivnosti, te (3) negativnije stavove o kockanju kod osoba koje ne kockaju od osoba u riziku ili problemu s kockanjem (Gavriel-Fried, 2015). U Australiji je javnost, također, izrazila negodovanje po pitanju kockanja i negativnom efektu koje ono ima na zajednicu ističući ga kao socijalni problem (Gambling Research Panel, 2004).

Ispitivajući stavove hrvatskog stanovništva, Glavak Tkalić i Miletić (2012) prikazuju kako se 56,4% stanovništva nije složilo da je kockanje bezopasan oblik zabave, a njih 19,9% se slaže. Nekonzistentno s podacima međunarodnih istraživanja, nisu utvrđene veće razlike između muškaraca i žena po prethodnom pitanju, pa se tako 54,9% muškaraca i 57,8% žena ne slažu s tvrdnjom o kockanju kao bezopasnom obliku zabave.

U prethodnom tekstu možemo vidjeti na koji način stavovi utječu na naše ponašanje, odnosno kako predstavljaju jedan od rizičnih čimbenika za uključivanje u aktivnosti kockanja i razvoj problema povezanih s kockanjem. Mnoga istraživanja utvrdila su i određene razlike po spolu, pa je tako muški spol često i prediktor pozitivnijeg stava o kockanju u odnosu na žene. Zbog uzorka ovoga istraživanja kojeg čine roditelji srednjoškolaca te imajući na umu neposredan utjecaj na svoju djecu, u slijedećem će poglavlju biti prikazano kako vlastitim pozitivnim stavovima prema kockanju kao i uključenosti u igre na sreću, direktno ili indirektno utječu i na kockanje vlastite djece.

6. DOPRINOS OBITELJSKIH ČIMBENIKA KOCKANJU MLADIH

Iz istraživanja saznajemo kako je za problematično kockanje kod djece zaslužan niz čimbenika (npr. iskustvo velikog dobitka, „lov na gubitke“, osobine ličnosti i sl.) među kojima su i oni okolinski – od širih društvenih do obiteljskih pri čemu su ovi potonji najznačajniji. Primjerice, početak kockanja uz roditelje vrlo je značajan rizični čimbenik za početak uključivanja u aktivnosti kockanja (Griffiths i Wood, 2000.; prema Volberg 2002). Felsher, Gupta i Derevensky (2004) u svom su istraživanju prikazali kako je 71% djece izjavilo da su im roditelji kupili lutrijske strugalice, a 50% njih je izjavilo da su im roditelji kupili listiće za izvlačenje od kojih su za 11% to činili svakodnevno. Dokazano je i poznato kako utjecaj okoline igra jednu od ključnih uloga u svim oblicima rizičnog i neprihvatljivog ponašanja, pa tako i kockanja. Prema McComb i Sabiston (2010) utjecaj obitelji na igranje igara na sreću adolescenata obuhvaća pet područja: (1) obiteljske i sociodemografske čimbenike, (2) obiteljsku klimu, (3) stavove i ponašanja članova obitelji, (4) roditeljski stil i (5) karakteristike obiteljskih odnosa. Autori navode kako su podrška obitelji i obiteljska kohezija negativno povezani sa stupanjem u rizična ponašanja kao što je igranje igara na sreću. Drugim riječima, manje obiteljske podrške i manje obiteljske kohezije doprinosi većoj uključenosti u igre na sreću. Hardoon i sur. 2004 (prema McComb i Sabiston, 2010) navode da su adolescenti koji smatraju da postoje različiti problemi unutar njihovih obitelji i imaju slabu podršku obitelji, pod većim rizikom za razvijanje problema s kockanjem. Također, pronađena je značajna razlika u stupnju obiteljske podrške između različitih grupa kockara na način da osobe koje ne kockaju ili povremeno kockaju iskazuju značajno viši stupanj obiteljske podrške u odnosu na problematične kockare. Vlastito rizično ponašanje roditelja i stavovi prema rizičnim ponašanjima (npr. pušenje, konzumacija alkohola i marihuane) čimbenici su rizika za uključivanje adolescenata u slična ponašanja (Beyers i sur., 2004). Stavovi i ponašanja roditelja mogu povećati i smanjiti rizik za početak kockanja njihove djece te mjeru u kojoj će se ono nastaviti i u odrasloj dobi. Crounce i sur. (2007) utvrdili su da je percepcija adolescenata o intenzitetu kockanja članova njihove obitelji povezana s njihovim vlastitim kockanjem i uviđajem u vlastiti problem s kockom. Prethodno potvrđuje kako je jedan od poticaja za kockanje mladih upravo roditeljsko ponašanje i pozitivni stavovi u pogledu kockanja

Utjecaj može biti direktan, primjerice, vlastitom uključenosti u kockanje ili pokazivanjem načina igranja igara na sreću uz samu normalizaciju kockarskih aktivnosti gdje se ono prikazuje kao bezazlena obiteljska aktivnost ili kao način provođenja slobodnog vremena. U

istraživanju Felshera i sur. (2003) 77% adolescenata izjavilo je da su im roditelji kupili srećke. Uključenost roditelja u kockanje djece je svojevrsno odobravanje, koje se pokazalo povezano sa povećanom prevalencijom kockanja i problema vezanih u kockanje u adolescentskoj dobi (Delfabbro i Thrupp, 2003). Roditeljsko odobravanje i uključivanje u adolescentsko kockanje šalje poruku adolescentima da je kockanje socijalno poželjna i bezopasna aktivnost. Također učestalost i ozbiljnost kockanja roditelja pozitivno je povezano sa kockanjem u adolescenciji (Vachon i sur., 2004). Ispitanici koji su tijekom vlastite adolescencije imali jednog roditelja koji je imao problema sa kockanjem za 2,8 puta je vjerojatnije da će imati vlastitih problema s kockanjem tijekom adolescencije, a 7 puta vjerojatnije tijekom mlađe odrasle dobi (Vachon i sur., 2004). Casey i sur. (2011) uspoređivali su muške adolescente koji ne kockaju i muške adolescente koji kockaju te se pokazalo da su oni koji kockaju stariji, ulaze u više konflikata s obitelji te je veća vjerojatnost da imaju roditelje koji također kockaju. S druge strane, adolescentice koje kockaju u usporedbi s onima koje ne kockaju imaju više problema vezanih uz pažnju te češće krše pravila. Za oba spola se religioznost pokazala kao zaštitni faktor za stupanje u rizično ponašanje poput kockanja.

Roditelji mogu utjecati i indirektno, modelirajući kockarsko ponašanje ili iskazujući permisivne stavove o kockanju mladih. Isto tako, roditelji direktnim utjecajem mogu umanjiti ovo štetno ponašanje djece otvoreno razgovarajući o problemu kockanja, postavljajući pravila koja zabranjuju kockanje ili sami apstinirajući od kockarskih aktivnosti. Logično je za pretpostaviti i da odrasli koji su sami svjesni velikih rizika i posljedica koje donosi kockanje mladih, u boljoj su mogućnosti nadzirati i primijetiti znakove uključivanja u kockanje kod njihove djece (Sheed, Derevensky i Meerkamper, 2010). U jednoj stranoj studiji u nekoliko je navrata telefonskim anketiranjem istraživana roditeljska upoznatost s kockanjem mladih u Quebecu. Iz cijelog uzorka roditelja, 73% bilo je onih koji su i sami kockali od čega ih je 42% priznalo da je to radilo u društvu djeteta, a 21% roditelja priznaje da je djeci kupovalo lutrijske srećke. Također se pokazalo da roditelji nisu svjesni štetnosti koju to predstavlja za njihovu djecu. Nadalje, samo je 28% roditelja vjerovalo da im je dijete pokušalo kockati, 50% je bilo zabrinuto za kockarske aktivnosti vlastite djece, manje od 40% je pokušalo nadzirati kockanje djece, 32% njih informiralo je djecu o neslaganju s kockanjem, a 5% njih im je zabranilo kockati (Ladouceur i dr. 1998; prema Sheed, Derevensky, Meerkamper, 2010). Campbell i sur. (2011) htjeli su doznati stavove i percepciju roditelja o kockanju mladih, posebice vlastite djece, uspoređujući ih s drugim rizičnim ponašanjima. Rezultati ukazuju da je kockanje percipirano kao najmanje ozbiljan problem, pozicionirajući ga na posljednje

mjesto (40%), iza korištenja droge (87%), alkohola (82%) i sl. Nadalje, većina roditelja nije se složila s danim pozitivnim izjavama glede kockanja, no 60% ih je priznalo kako je kockalo za novac u društvu djeteta i to najčešće lutrijske strugalice (40%).

Postoji vrlo mali broj studija o stavovima roditelja prema kockanju mladih, a u postojećima studijama ne postoji podatak o rodnim razlikama. Iz epidemioloških studija poznato je da muškarci češće problematično kockaju te je isto tako poznat i različit utjecaj očeva i majki prema kockanju njihove djece (o čemu je bilo više riječi i u prethodnim poglavljima ovog rada). I tih je razloga važno obratiti pažnju na rodne razlike prilikom ispitivanja stavova (Sheed, Derevensky, Meerkamper, 2011). Oei i Raylu (2004) su, na uzorku od 189 obitelji, istraživali utjecaj roditelja na kockanje njihove djece i pronašli pozitivnu korelaciju roditeljskog razmišljanja i ponašanja na kockanje njihove djece, posebno ističući utjecaj oca. Zaključak studije jest da posebno očevi imaju snažan utjecaj na kockanje njihove djece, direktno utječući vlastitim kockanjem ili indirektno, potičući dječja razmišljanja o kockanju koja naposljetku dovode do upuštanja u kockanje. Imajući u vidu važnost socijalizacijskih procesa te do sada pronađenih rodnih razlika glede kockanja, Sheed i sur. (2010) su na kanadskom uzorku od preko 3 000 roditelja putem upitnika htjeli utvrditi: (1) roditeljske stavove o kockanju mladih općenito, (2) roditeljsko kockanje s njihovom djecom, (3) roditeljsku osviještenost i uključenost u edukativne i preventivne aktivnosti povezane s kockanjem. Rezultati ukazuju na slijedeće: (1) 1/5 roditelja priznala je kupovanje lutrijskih srećki vlastitoj djeci, od čega su češće očevi srećke kupovali muškom djetetu; (2) majke su češće od očeva igrale lutrijske srećke i strugalice s djecom, a očevi više razne oblike sportskih i kompetitivnih vrsta kockanja (sportska kladjenja, poker, igre vještine i sl.); (3) majke su generalno više razgovarale s djecom o kockanju, posebice s sinovima; (4) očevi su bili manje upoznati s preventivnim i edukativnim inicijativama od majki, te su majke bile više uključene u proces nadziranja i implementiranja preventivnih mjera glede kockanja vlastite djece. Sveukupno gledajući, 61% roditelja kockanje nije smatralo ozbiljnim problemom među adolescentima, sugerirajući da bi preventivni programi trebali biti poboljšani u svrhu širenja svijesti roditelja o potencijalnim rizicima kockanja.

Na temelju svih prethodno pojašnjenih čimbenika i podataka iz istraživanja možemo se složiti oko neupitne problematike koju predstavlja igranje igara na sreću. U Hrvatskoj je veoma malo istraživanja koja su se bavila tematikom kockanja odraslih te će upravo zato ovaj rad poslužiti kao doprinos istraživanju ovog problema u domaćem kontekstu. Rad je usmjeren na istraživanje određenih obilježja problematičnog kockanja roditelja srednjoškolaca u Ivanić

Gradu, te svjesni ograničenja uzorka, ovi se rezultati ne mogu generalizirati na razinu cijele Hrvatske.

7. CILJEVI, PROBLEMI I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA

7.1. Cilj istraživanja

Temeljni cilj ovog rada je stjecanje uvida u aktivnosti kockanja, izraženost problema povezanih s kockanjem te stavove roditelja prema kockanju kao i eventualne rodne razlike.

7.2. Istraživački problemi

Iz cilja istraživanja, izvedeni su sljedeći istraživački problemi:

1. Utvrditi kockaju li roditelji srednjoškolaca, te ako da, koliko često i koje igre.
2. Utvrditi postoje li razlike u aktivnostima i izraženosti štetnih psihosocijalnih posljedica povezanih s kockanjem s obzirom na spol.
3. Utvrditi postoje li razlike u stavovima roditelja s obzirom na izraženost problema povezanih s kockanjem.

7.3. Hipoteze

Iz prethodno prikazanih istraživačkih problema kao i na temelju nalaza suvremenih istraživanja (više u uvodnom dijelu rada), definirane su sljedeće hipoteze:

H1: Većina roditelja je barem jednom u životu kockala, te su najzastupljenije lutrijske igre i sportsko klađenje.

H2: Očekuje se da većina roditelja nema izražene probleme s kockanjem.

H3: Postoje razlike u aktivnosti kockanja i izraženosti problema povezanih s kockanjem s obzirom na spol na način da očevi intenzivnije kockaju i u većoj mjeri imaju razvijene probleme povezane s kockanjem.

H4: Roditelji u velikoj mjeri imaju negativne stavove o kockanju.

H5: Postoje razlike u stavovima prema kockanju s obzirom na spol na način da očevi imaju pozitivnije stavove u odnosu na majke.

8. METODOLOGIJA

8.1. Uzorak ispitanika

Istraživanje je provedeno na uzorku od ukupno 105 roditelja srednjoškolaca iz Ivanić Grada, od čega je 61,9% majki i 38,1% očeva. Raspon dobi kreće se od 37 do 61 godine, a prosječna dob sudionika je 46 godina. Većina roditelja je srednje stručne spreme (62,9%) te zaposleno (76,2%). Njih 89,5% je u braku, a najčešće imaju dvoje djece (56,2%), zbog čega je najčešći broj članova kućanstva četiri (53,3%). Obilježja roditelja detaljno su prikazani u tablici 3.

Tablica 3. Opis uzorka ispitanika

		N	%
Spol	muški	40	38.1%
	ženski	65	61.9%
Stručna sprema	nezavršena osnovna škola	1	1.0%
	završena osnovna škola	10	9.5%
	završena srednja škola	66	62.9%
	završena viša škola ili fakultet	26	24.8%
	završen magisterij ili doktorat	2	1.9%
Broj djece	1	12	11.4%
	2	59	56.2%
	3	30	28.6%
	4	3	2.9%
	5	1	1.0%
Radni status	roditelj kod kuće / domaćica	10	9.5%
	nezaposlen/a - tražim posao	9	8.6%
	povremeno zaposlen/a (uključuje i sezonski rad, te neprijavljeni rad)	1	1.0%
	zaposlen/a	80	76.2%
	umirovljenik/ca	5	4.8%
Bračni status	oženjen/udata	94	89.5%
	izvanbračna zajednica	4	3.8%
	rastavljan/a	5	4.8%
	udovac/udovica	2	1.9%
Broj članova kućanstva	3	13	12.4%
	4	56	53.3%
	5	27	25.7%
	6	6	5.7%

	7	1	1.0%
	8	1	1.0%
Ukupno		105	100.0%

Dob	minimum	maksimum	prosjeak	standardna devijacija
	37	61	45.8	5.4

8.2. Mjerni instrumenti

Ovaj rad je sastavni dio šireg podprojekta pod nazivom „Roditeljska percepcija kockanja mladih“, a koji se provodi u okviru višegodišnjeg znanstveno-istraživačkog projekta „Kockanje mladih u Hrvatskoj“ (voditelj: doc.dr.sc. Neven Ricijaš), te je korištena sveobuhvatna baterija instrumenata. Za potrebe ovog istraživanja, korišten je dio instrumentarija koji će biti opisan u nastavku.

A) Upitnik o općim i socio-demografskim podacima

Za potrebe ovog istraživanja ispitali smo neka opća i socio-demografska obilježja roditelja i djece. To su spol, godine života, najviša završena stručna sprema, grad/mjesto u kojem žive, broj djece, radni i bračni status, ukupna mjesečna primanja, broj članova kućanstva, kao i percepcija životnog standarda i kvalitete života kućanstva.

B) Skala stavova o kockanju

Skala stavova o kockanju (Jelić, Huić i Dinić, 2013) se sastoji od 23 tvrdnje, od kojih je 12 negativnih i 11 pozitivnih. Ispitanici na ljestvici Likertovog tipa od 1 do 5 (pri čemu je 1=uopće se ne slažem, a 5=u potpunosti se slažem) izražavaju svoj stupanj slaganja sa svakom tvrdnjom. Prema navedenim autorima, na uzorku od n=202 studenta u Zagrebu skala je pokazala čistu jednodimenzionalnu strukturu (jedan faktor koji objašnjava 47,86% varijance) te visoku pouzdanost tipa unutarnje konzistencije ($\alpha=.95$).

C) Upitnik aktivnosti kockanja

U ovom istraživanju koristi se skraćena i modificirana verzija Upitnika aktivnosti kockanja (Ricijaš i sur., 2011). Upitnikom se ispituje uključenost u 6 vrsta igara na sreću koje su se u nacionalnom prevalencijskom istraživanju u Hrvatskoj pokazale kao najzastupljenije. Sudionici prvo ispunjavaju jesu li ikada igrali navedenu igru (npr. loto, sportsko klađenje, rulet i sl.), te ako da, koliko često prosječno igraju (raspon odgovora je od 'jednom godišnje ili manje od toga' do 'svakodnevno').

D) Upitnik South Oaks Gambling Screen (SOGS)

South Oaks Gambling Screen upitnik konstruirali su Lesieur i Bloom (1987) i do danas je jedan od najraširenijih instrumenta za identifikaciju problematičnog kockanja. Preveden je na mnoge jezike i korišten širom svijeta na različitim kontinentima i u različitim kulturama (Lesieur i Bloom, 1993). Sastoji se od 20 pitanja utemeljenih na DSM-III (odnosno DSM-IV) kriterijima za određivanje patološkog kockanja. Primjeri nekih pitanja su: Koliko često ste se vraćali drugi dan kako biste pokušali vratiti novac izgubljen kockanjem/klađenjem?, Smatrate li da imate, ili ste ikada imali, problem s klađenjem ili kockanjem?, Jeste li ikada posudili novac od nekoga i potom ga niste vratili zbog kockanja/klađenja? i slično. Na sva pitanja sudionici odgovaraju s „Ne“ ili „Da“. Upitnik ima visoku pouzdanost tipa unutarnje konzistencije ($\alpha=.97$). Visoku pouzdanost i valjanost pokazao je u primjeni u različitim zemljama i kulturama npr. u Turskoj (Duvarci i sur., 1997) i u Australiji gdje su istraživanja pokazala Crombachovu alfu također veću od .90 (Battersby i sur., 2002).

Iako se Upitnik sastoji od više pitanja, njih 20 se boduje i ta pitanja ćemo koristiti u ovom istraživanju. Raspon bodova je od 0-20, pri čemu je većina autora (npr. Lesieur and Blume 1987; Shaffer i sur., 1997; Stinchfield, 2002) suglasna u tome da bodovi 5+ znače „vjerojatno patološko kockanje“, te da 0 predstavlja „nepostojanje problema povezanih s kockanjem“. Međutim, *cut-points* u kategorijama između se razlikuju od autora do autora. Neki autori (npr. Blaszczynski i sur. 1998; Duvarci i sur., 1997) navode kako *cut-point* mora biti viši rezultat.

8.3. Metode obrade podataka

Kako bi se ostvarili postavljeni ciljevi istraživanja, koristile su se metode deskriptivne i univarijatne statistike. U cilju stjecanja uvida u pojedina obilježja sudionika korištene su metode deskriptivne statistike, prije svega, frekvencije odgovora, aritmetičke sredine i standardne devijacije. Za testiranje razlika između skupina korišteni su hi-kvadrat test i t-test.

9. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

9.1. Aktivnosti kockanja roditelja srednjoškolaca

Kao što je opisano u prethodnom poglavlju, kako bismo utvrdili aktivnosti kockanja roditelja srednjoškolaca, korištena je skraćena i modificirana verziju Upitnika aktivnosti kockanja (Ricijaš i sur., 2011). Upitnik uključuje šest vrsta igara na sreću koje su se u istraživanju u Hrvatskoj pokazala najzastupljenijima. Roditelji srednjoškolaca prvo su za svaku od igara odgovorili *"jesu li je ikada igrali"*, a u tablici 4 vidimo frekvencije njihovih odgovora.

Kao što je pretpostavljeno prvom hipotezom (H1), većina je roditelja barem jednom u životu kockala. To vidimo iz podatka kojim je utvrđeno da je 72,4 % roditelja igralo loto. Uz loto listiće, najzastupljeniji oblici kockanja su jednokratne srećke/strugalice (47,6%) i sportsko klađenje (15,2%), dok su igre na automatima i kartanje za novac rjeđe zastupljene aktivnosti (4,8%), odnosno rulet u kasinu (1,9%) koji se pokazao najmanje zastupljenom aktivnosti kockanja.

Tablica 4. Deskriptivni prikaz životne prevalencije kockanja roditelja na pojedinim aktivnostima kockanja (N=105)

		Ne	Da	Ukupno
Loto listići	N	29	76	105
	%	27.6%	72.4%	100.0%
Jednokratne srećke / strugalice	N	55	50	105
	%	52.4%	47.6%	100.0%
Sportsko klađenje	N	89	16	105
	%	84.8%	15.2%	100.0%
Igre na automatima	N	100	5	105
	%	95.2%	4.8%	100.0%
Rulet u kasinu	N	103	2	105
	%	98.1%	1.9%	100.0%
Kartanje za novac (kod kuće, u društvu)	N	100	5	105
	%	95.2%	4.8%	100.0%

Za svaku potvrdno odgovorenu aktivnost ispitanicima je postavljeno pitanje o učestalosti kockanja. Odgovori poput: „svakodnevno“, „nekoliko puta dnevno“ i „jednom tjedno“ preimenovani su u kategoriju - „redovito“, a odgovori „otprilike 1-2 puta mjesečno“, „nekoliko puta godišnje“ i „jednom godišnje ili manje od toga“ u kategoriju - „ponekad“.

Zanimalo nas je razlikuju li se muškarci i žene po učestalosti kockanja, kao i po učestalosti s obzirom na pojedinu aktivnosti. U tablici 5. prikazana je učestalost korištenja pojedinog oblika kockanja obzirom na spol.

Tablica 5. Deskriptivni prikaz učestalosti kockanja roditelja, zasebno po spolu (N=105)

			nikada	povremeno	redovito
Loto listići	muškarci	N	9	25	6
		%	22.5%	62.5%	15.0%
	žene	N	21	42	1
		%	32.3%	64.6%	1.5%
Jednokratne srećke / strugalice	muškarci	N	23	17	0
		%	57.5%	42.5%	0.0%
	žene	N	31	34	0
		%	47.7%	52.3%	0.0%
Sportsko klađenje	muškarci	N	29	7	4
		%	72.5%	17.5%	10.0%
	žene	N	59	6	0
		%	90.8%	9.2%	0.0%
Igre na automatima	muškarci	N	36	2	2
		%	90.0%	5.0%	5.0%
	žene	N	64	1	0
		%	98.5%	1.5%	0.0%
Rulet u casinu	muškarci	N	38	1	1
		%	95.0%	2.5%	2.5%
	žene	N	65	0	0
		%	100.0%	0.0%	0.0%
Kartanje za novac (kod kuće, u društvu)	muškarci	N	35	4	1
		%	87.5%	10.0%	2.5%
	žene	N	65	0	0
		%	100.0%	0.0%	0.0%

Već iz deskriptivnih podataka vidimo da postoje rodne razlike, na način da gotovo uvijek češće kockaju muškarci. No, primjerice, povremeno igranje lota pokazalo se podjednako zastupljenim kod muškaraca (62,5%) i žena (64, 6%), no više je muškaraca (15,0%) nego žena (1,5%) redovitih igrača lota. Rezultati pokazuju kako su igranju jednokratnih srećki/strugalica sklonije žene (52,3%) od muškaraca (42,5%). Kod sportskog klađenja, očekivano nalazimo manje majki (9,2%) koje se povremeno klade, od očeva (17,5%) , kao i njih 10,0% redovitih.

Drugim, rjeđe zastupljenim aktivnostima kockanja, poput igara na automatima, kartanju za novac i igranju ruleta, skloniji su očevi od majki. Podaci pokazuju kako majke nikada ne

igraju rulet u casinu niti kartaju za novac dok igre na automatu povremeno igra samo jedna majka, nasuprot četiri muškarca koji ih igraju povremeno ili redovito.

Rodne razlike u učestalosti kockanja roditelja srednjoškolaca željeli smo i detaljnije testirati provedbom Mann-Whitneyevog testa (neparametrijska analiza korištena je zbog izostanka normalne distribucije odgovora) čiji su rezultati prikazani u Tablici 6.

Tablica 6. Razlike u učestalosti kockanja s obzirom na spol (N=105)

Aktivnost kockanja	Spol	Rang	M-W U	p
Loto listići	M	58.64	1034.500	.051
	Ž	48.66		
Jednokratne srećke	M	49.81	1172.500	.331
	Ž	54.96		
Sportsko klađenje	M	59.24	1050.500	.010
	Ž	49.16		
Igre na automatima	M	55.78	1189.000	.047
	Ž	51.29		
Rulet u casinu	M	54.63	1235.000	.070
	Ž	52.00		
Kartanje za novac	M	57.06	1137.500	.004
	Ž	50.50		

Vidimo da statistički značajne rodne razlike postoje kod tri aktivnosti kockanja: sportsko klađenje, automati i kartanje za novac. Trend je svugdje isti odnosno očevi su ti koji te aktivnosti češće igraju.

9.2. Izraženost problema povezanih s kockanjem roditelja srednjoškolaca

Za utvrđivanje problema povezanih s kockanjem korišten je upitnik South Oaks Gambling Screen (SOGS), pomoću kojeg smo prethodno opisanim postupkom (poglavlje 8), roditelje kategorizirali u tri skupine: 1) one koji nemaju problema povezanih s kockanjem, 2) one kod kojih postoje umjereni problemi povezani s kockanjem i 3) one koji su vjerojatno patološki kockari. Njihova zastupljenost u ovom uzorku prikazana je u tablici 7.

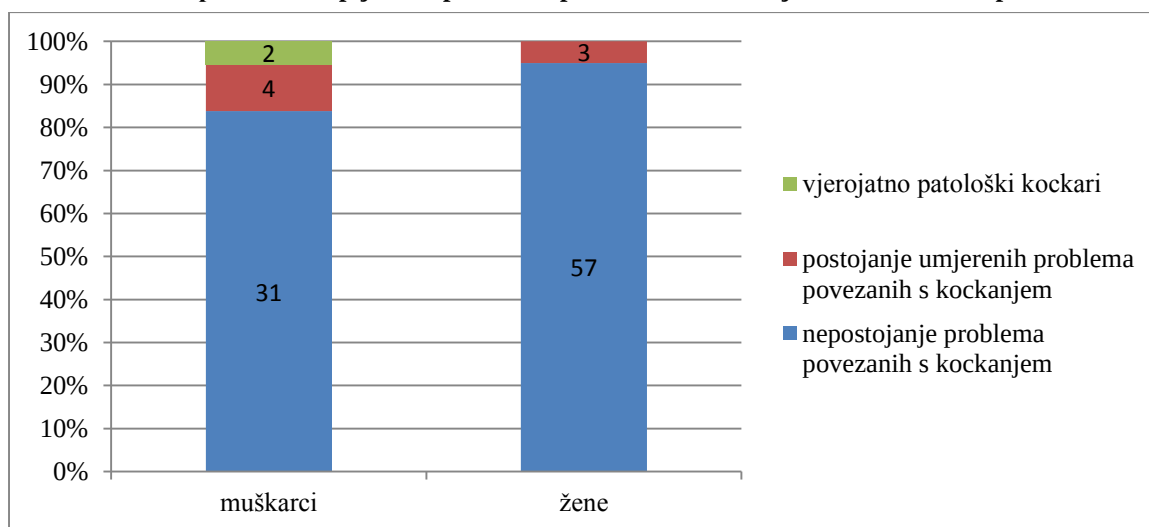
Tablica 7. Deskriptivni prikaz zastupljenosti problema povezanih s kockanjem roditelja srednjoškolaca

	N	%
Nepostojanje problema povezanih s kockanjem	88	90.7%
Postojanje umjerenih problema (nekih) povezanih s kockanjem	7	7.2%
Vjerojatni patološki kockari	2	2.1%
Ukupno	97	100.0%

U kategoriji nepostojanja problema povezanih s kockanjem pripada 90,7% roditelja čime je potvrđena druga hipoteza kojom smo pretpostavili da većina roditelja nema izraženih problema s kockanjem.

Na temelju njihovih odgovora na SOGS upitniku, podaci pokazuju da su dvoje (2,1%) roditelja vjerojatni patološki kockari, dok kod njih sedmero (7,2%) nalazimo umjerene probleme povezane s kockanjem.

Kako bismo utvrdili postoje li razlike po spolu u izraženosti problema povezanih s kockanjem, provjerili smo koliko majki, a koliko očeva se nalaze u svakoj od kategorija. Rezultati su prikazani na Slici 1.

Slika 1. Grafički prikaz zastupljenosti problema povezanih s kockanjem s obzirom na spol

Iz grafičkog prikaza (Slika 1) vidljivo je kako većina majki i očeva nema problema povezanih s kockanjem. Međutim, potvrđena je treća hipoteza prema kojoj se pretpostavilo kako je u uzorku više očeva (N=7) koji imaju probleme nego majki (N=3).

Što se tiče testiranja razlika s obzirom na spol, zbog relativno malog uzorka, te činjenice da tek dva oca i niti jedna majka ne zadovoljavaju kriterije za skupino vjerojatnih patoloških

kockara, nismo zadovoljeni preduvjeti za provedbu Hi-kvadrat testa. U nekom od narednih istraživanja svakako bi bilo vrijedno testirati postoje li rodne razlike.

9.3. Stavovi roditelja srednjoškolaca prema kockanju

Za ispitivanje stavova prema kockanju roditelja korištena je Skala stavova o kockanju koja se sastoji od ukupno 23 tvrdnje, od kojih je 12 negativnih i 11 pozitivnih. Tvrdnje i frekvencije odgovora prikazane su u tablici 8.

Tablica 8. Deskriptivni prikaz frekvencija odgovora roditelja na Skali stavova o kockanju (N=105)

		Uopće se ne slažem	Donekle se ne slažem	Niti se slažem niti se ne slažem	Donekle se slažem	U potpunosti se slažem
Večer u kockarnici primjer je dobrog večernjeg izlaska.	N 101 % 96.2%	4 3.8%	0 0.0%	0 0.0%	0 0.0%	
Kockanje je ovisnost.	N 4 % 3.8%	3 2.9%	1 1.0%	12 11.4%	85 81.0%	
Kockanje je zabavan način zarađivanja.	N 76 % 72.4%	9 8.6%	10 9.5%	5 4.8%	5 4.8%	
Kockanje je štetna aktivnost.	N 9 % 8.6%	3 2.9%	5 4.8%	12 11.4%	76 72.4%	
Kockari znaju uživati u životu.	N 79 % 75.2%	8 7.6%	11 10.5%	5 4.8%	2 1.9%	
Kockanje treba zabraniti.	N 6 % 5.7%	8 7.6%	27 25.7%	11 10.5%	53 50.5%	
Veoma me privlači kockanje.	N 95 % 90.5%	2 1.9%	2 1.9%	3 2.9%	3 2.9%	
Kockanje je porok koji često dovodi do velikih dugova.	N 4 % 3.8%	1 1.0%	3 2.9%	9 8.6%	88 83.8%	
Kockanje uči krivim vrijednostima.	N 9 % 8.6%	0 0.0%	6 5.7%	11 10.5%	79 75.2%	
Odlazak u kockarnicu je čisti gubitak vremena.	N 2 % 1.9%	3 2.9%	6 5.7%	13 12.4%	81 77.1%	
Kockanje se isplati.	N 84 % 80.0%	5 4.8%	12 11.4%	1 1.0%	3 2.9%	
U kockanje se upuštaju ljudi slabog karaktera.	N 3 % 2.9%	10 9.5%	27 25.7%	19 18.1%	46 43.8%	
Kockanje je bezazlena avantura.	N 56 % 53.3%	6 5.7%	19 18.1%	7 6.7%	17 16.2%	
Kockanje je bacanje novca.	N 5 % 4.8%	2 1.9%	9 8.6%	10 9.5%	79 75.2%	
Odlazak u kladionicu jedan je od najboljih načina provođenja slobodnog vremena.	N 89 % 84.8%	6 5.7%	2 1.9%	1 1.0%	6 5.7%	
Kockanje je jedna od najtežih ovisnosti koja	N 3	3	5	14	80	

uništava i samog kockara i njegovu obitelj.	%	2.9%	2.9%	4.8%	13.3%	76.2%
Kockanje je najzabavnija aktivnost na svijetu.	N	92	5	6	0	2
	%	87.6%	4.8%	5.7%	0.0%	1.9%
Klađenje odvodi u propast.	N	2	3	13	14	73
	%	1.9%	2.9%	12.4%	13.3%	69.5%
Kockanje je lak i brz izvor velike zarade.	N	70	12	19	2	2
	%	66.7%	11.4%	18.1%	1.9%	1.9%
Kockanje vodi bavljenju kriminalom.	N	4	5	28	11	57
	%	3.8%	4.8%	26.7%	10.5%	54.3%
Kockanje pruža vrhunski užitak.	N	81	10	11	2	1
	%	77.1%	9.5%	10.5%	1.9%	1.0%
Kockanjem se uglavnom „upada“ u probleme.	N	3	4	12	11	75
	%	2.9%	3.8%	11.4%	10.5%	71.4%
Kockanje nije velik rizik.	N	78	10	9	3	5
	%	74.3%	9.5%	8.6%	2.9%	4.8%

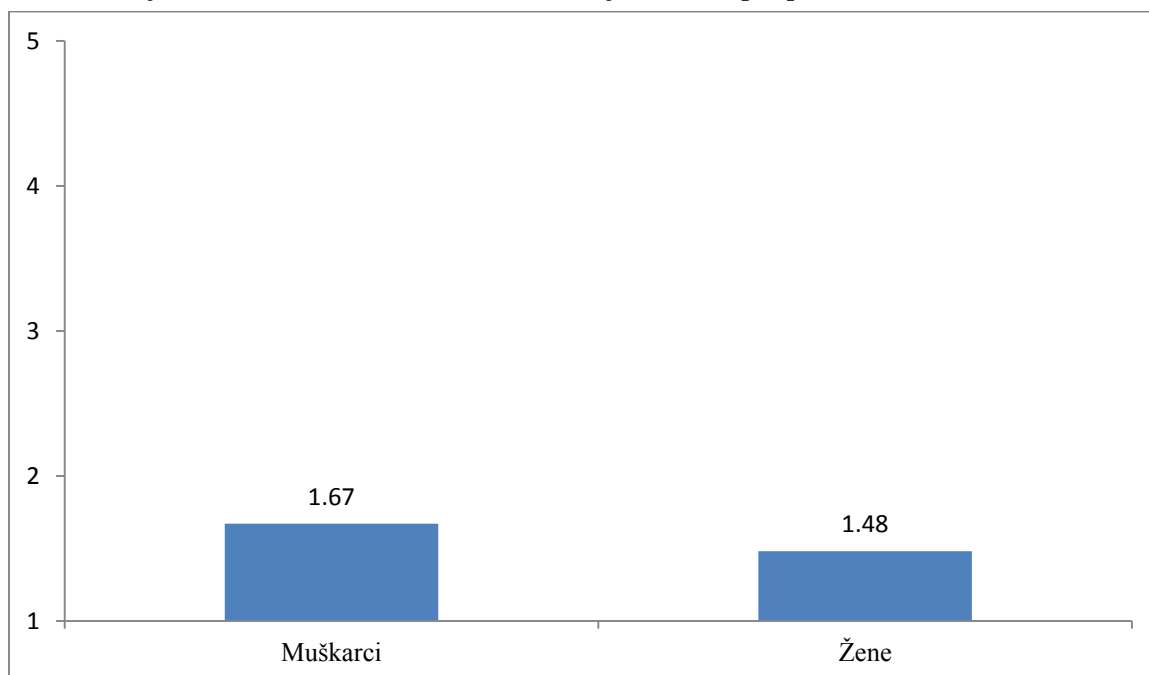
Već deskriptivni rezultati potvrđuju pretpostavku prema kojoj roditelji u velikoj mjeri imaju negativne stavove o kockanju. Tako je čak 96% roditelja odgovorilo da se uopće ne slaže kako je odlazak u kockarnicu *primjer dobrog večernjeg izlaska*, a 92% njih se uopće ili donekle ne slažu s tvrdnjom o privlačnosti kockanja. Sa tvrdnjom kako se kockanje *isplati*, 80% roditelja uopće se ne slaže, kao i s tvrdnjama da je kockanje *jedan od najboljih načina provođenja slobodnog vremena* (80%) ili *najzabavnija aktivnost na svijetu* (87,6%).

Gotovi svi negativno odgovaraju na tvrdnju da kockanje pruža vrhunski užitak, a pozitivno na tvrdnju da je odlazak u kockarnicu čisti gubitak vremena.

Nadalje, 81% roditelja kockanje smatra ovisnošću, a 83,8% roditelja kockanje smatra porokom koji često dovodi do velikih dugova. Gotovo svi se slažu da se kockanjem upada u probleme te vodi bavljenju kriminalom kao i da je kockanje je jedna od najtežih ovisnosti koja uništava i samog kockara i njegovu obitelj.

Činjenicu da roditelji imaju generalno negativne stavove prema kockanju, potvrđuje i prosječni rezultat na Skali stavova o kockanju, prikazan zasebno za očeve i majke (Slika 2).

Slika 2. Prosječni rezultati na Skali stavova o kockanju, zasebno po spolu

Kako bismo utvrdili postoje li razlike u stavovima o kockanju s obzirom na spol, proveden t-test za nezavisne uzorke (tablica 9).

Tablica 9. Razlike u stavovima o kockanju s obzirom na spol (T-test za nezavisne uzorke)

		N	prosjek	standardna devijacija	Levenov F, p	t, p
Stavovi o kockanju	muškarci	40	1.67	0.62	9.87, P=0,002**	1.78, P=0,081
	žene	65	1.48	0.43		

** značajno na razini rizika <1%

S obzirom da je Levenovim F testom utvrđeno da varijance poduzoraka nisu homogene, proveden je t-test za poduzorke s heterogenim varijancama te je utvrđeno da pri razini rizika od 5%, nema statistički značajne razlike između muškaraca i žena u njihovim stavovima o kockanju. Međutim, možemo zamijetiti da je taj rezultat vrlo blizu graničnom, te da bi se uz veći uzorak ispitanika ova razlika možda pokazala značajnom. Ovaj bi trend svakako bilo vrijedno istražiti u budućem istraživanju i na većem uzorku sudionika.

10. RASPRAVA

Rezultati ovog istraživanja po mnogočemu su slični rezultatima inozemnih istraživanja, ali ipak postoje i određene razlike.

U poglavlju o aktivnostima kockanja roditelja potvrđena je hipoteza prema kojoj se očekivalo kako je većina roditelja barem jednom u životu kockala. Zaključak je moguć s obzirom na podatak o 72,4% roditelja koji imaju iskustvo igranja lota. Uz loto listiće, najzastupljeniji oblici kockanja su jednokratne srećke/strugalice (47,6%) i sportsko klađenje (15,2%), dok su igre na automatima i kartanje za novac rjeđe zastupljene aktivnosti (4,8%), odnosno rulet u kasinu (1,9%) pokazao se najmanje zastupljenom aktivnosti kockanja. Ovakvi podaci u skladu su s inozemnim istraživanjima. Primjerice, podaci Druinea i sur. (2006) za Belgiju govore u prilog većinskog udjela stanovništva koje kocka, a pritom su najpopularniji oblici lutrijske igre (46,4%) i srećke (38,7%), a manje popularne su igre na automatima i igre u kasinu. Laansoo i Niit (2009) također prikazuju podatak o većini estonskog stanovništva koje je barem jednom kockalo (75%), a najpopularnije su lutrijske igre (72%) te igre na automatima (19%) i kartanje za novac (15%). Slični su podaci o učestalosti kockanja i popularnosti igara na sreću i u Finskoj i u Velikoj Britaniji, te su najpopularniji oblici kockanja učestalo igranje lota i lutrijskih igara, a manje popularni oblici su igre na automatima i privatno klađenje. Kulturološki uvjetovano i zanimljivo spomenuti je kako su u većini europskih zemalja konjske utrke vrlo raširen oblik kockanja, no u ovome istraživanju taj se oblik kockanja nije mjerio zbog nepostojanja takvih utrka, pa podatke nije moguće usporediti.

Učestalost kockanja i rodne razlike utvrđene su ovim istraživanjem, na način da gotovo u svim vrstama kockanja dominantno igraju muškarci. No, primjerice, u ovome se radu povremeno igranje lota pokazalo podjednako zastupljenim kod muškaraca (62,5%) i žena (64,6%), no više je muškaraca redovitih igrača lota (15,0%). Nadalje, potvrđene su i statistički značajne razlike za tri igre (sportsko klađenje, automati i kartanje za novac) na način da ih učestalije igraju muškarci. Riječ je o igrama sa snažnim adiktivnim potencijalom koje su uz to (posebno sportsko klađenje) u našoj zemlji vrlo dostupne, te stoga ovakav rezultat ne iznenađuje. Uz to, ovakvi rezultati slični su rezultatima inozemnih istraživanja, pa tako u Belgiji muškarci češće odabiru automate, igre u kasinu, sportska klađenja kao preferirane oblike igara na sreću, iako generalno gledano, muškarci ne kockaju češće od žena. I u

Estoniji, muškarci i žene kockaju podjednako, no žene to manje čine na automatima i u kasinu. U Finskoj, rezultati upućuju na ipak većinski dio muškaraca koji kocka, a sportska kladjenja češći su oblik kockanja kod muškaraca. Također, podaci iz nacionalne ankete o prevalenciji kockanja u Velikoj Britaniji govore u prilog činjenici učestalijeg kockanja kod muškaraca, osim u slučaju igranja binga i jednokratnih srećki kojima su sklonije žene.

Generalni trend u svim istraživanjima upućuje na činjenicu o najučestalijem igranju igara poput lota i binga. U Hrvatskoj možemo primijetiti kako se na državnoj televiziji upravo te igre i najčešće reklamiraju (*Loto, Eurojackpot, Bingo*). Također, medijsko oglašavanje kladioničkih igara područje je koje ne bi smjelo ostati neistraženo i nekritički promatrano s obzirom na visoku zastupljenost upravo tih igara među generalnom populacijom (Glavak Tkalić i Miletić, 2012), što je potvrdio i ovaj rad.

Nakon zapažene popularnosti igara na sreću, sukladno podatku o značajnom broju ljudi koji je u određenom trenutku u životu sudjelovao ili još sudjeluje u nekoj od igara, zanimalo nas je koliki je broj onih kojima kockanje narušava svakodnevno psihosocijalno funkcioniranje. Također, u ovom radu htjelo se istražiti postoje li razlike u izraženosti problema povezanih s kockanjem s obzirom na spol. Prema pretpostavljenom, većina sudionika ovoga istraživanja nema izražene probleme s kockanjem (90,7%). No, za njih devetero utvrđeni su problemi povezani s kockanjem, pri čemu dvoje roditelja pripada kategoriji *vjerojatno patoloških kockara*. Potvrđena je hipoteza kojom se pretpostavilo da će očevi imati izraženije probleme, odnosno da je muški spol mogući prediktor za probleme s kockanjem, no zbog malog uzorka, nismo bili u mogućnosti detaljnije testirati te razlike. Podaci ovog istraživanja konzistentni su s podacima svih europskih istraživanja spomenutih detaljno u uvodnom dijelu ovoga rada. Inozemni podaci konzistentno pokazuju višu stopu problematičnog kockanja kod muškaraca (Wardle i sur., 2010; Buth i Stover, 2008; Buhringer i sur., 2007; Druine, 2006; Bonke i Boregaard, 2006).

U literaturi, kao jedni od najprediktivnijih rizičnih čimbenika za razvoj problematičnog kockanja pokazali su se spol, dob, stavovi prema kockanju, kockanje članova obitelji (Hing i sur., 2015; Wardle i sur., 2011, McComb i Sabiston, 2010; Johansson i sur., 2009; Chiu i Storm, 2009). Kako su u fokusu ovoga rada odrasle osobe, odnosno roditelji srednjoškolaca, jedan od ciljeva ovog rada bio je istražiti njihove stavove zbog dokazane važnosti utjecaja okoline i stavova kao značajnih rizičnih čimbenika za razvoj problema s kockanjem. Neighbors i sur. (2007) utvrdili su kako pozitivni stavovi prema kockanju pozitivno koreliraju s problematičnim kockanjem. Martin i sur. (2010) u svojem su istraživanju na studentskoj

populaciji nastojali istražiti povezanost prošlogodišnjeg kockanja i učestalosti kockanja s pozitivnim stavovima prema kockanju i pozitivnoj percepciji okoline na kockanje (subjektivna norma). Rezultati upućuju na značajnu povezanost obiteljskih i prijateljskih normi, stavova i percipirane ponašajne kontrole s učestalosti kockanja. Stavovi, kao što je rečeno, utječu na ponašanje te je dokazano da pozitivni stavovi o kockanju pozitivno koreliraju s upuštanjem u kockarska ponašanja i to na način da pojedinci koji se upuštaju u takva ponašanja imaju pozitivniju sliku kockanja kojom racionaliziraju njihovo ponašanje ili iskustvo (Abbott & Cramer, 1993; Jackson i sur., 2008; Orford i sur., 2009; Pew Research Centre, 2006; Wood & Griffiths, 2004; prema Gavriel-Fried, 2015.).

U domaćem istraživanju, Glavak Tkalić i Miletić (2012) utvrdili su kako se 56,4% stanovništva ne slaže da je kockanje bezopasan oblik zabave, dok se njih 19,9% slaže.

Također, i u ovome radu potvrđena je pretpostavka o pretežito negativnim stavovima roditelja prema kockanju. Čak 96% roditelja odgovorilo je kako se uopće ne slaže da je *odlazak u kockarnicu primjer dobrog večernjeg izlaska*, a 92% njih se uopće ili donekle ne slažu s tvrdnjom o *privlačnosti kockanja*. Sa tvrdnjom kako se kockanje *isplati*, 80% roditelja uopće se ne slaže, kao i s tvrdnjama da je kockanje *jedan od najboljih načina provođenja slobodnog vremena* (80%) ili *najzabavnija aktivnost na svijetu* (87,6%). Gotovo svi roditelji se slažu da se kockanjem upada u probleme te da ono vodi bavljenju kriminalom kao i da je kockanje jedna od najtežih ovisnosti koja uništava i samog kockara i njegovu obitelj.

Što se tiče rodni razlika, u britanskoj nacionalnoj studiji prevalencije, autori koristeći se ATGS instrumentom za mjerenje stavova (*Attitudes Towards Gambling Scale*) utvrdili kako su stavovi prema kockanju generalno negativni, no muškarci u prosjeku češće iskazuju pozitivne stavove prema kockanju. Slični su rezultati jedne izraelske studije, gdje je korišten ATGS instrumentom za mjerenje stava i PGSI kao mjera stupnja rizičnosti kockanja, te su na uzorku od 1000 ispitanika, rezultati konzistentni s prethodnim, a utvrđuju slijedeće: (1) muškarci imaju pozitivniji stav glede kockanja od žena, (2) pozitivnu korelaciju između stavova i učestalosti kockanja te upuštanja u više kockarskih aktivnosti, te (3) negativnije stavove o kockanju kod osoba koje ne kockaju od osoba u riziku ili problemu s kockanjem (Gavriel-Fried, 2015). Nekonzistentni podacima međunarodnih istraživanja, Glavak Tkalić i Miletić (2012) nisu utvrdili veće razlike između muškaraca i žena što se tiče stavova spram kockanja, pa se tako 54,9% muškaraca i 57,8% žena ne slažu s tvrdnjom o kockanju kao bezopasnom obliku zabave.

U ovome istraživanju, zbog nehomogenog i malog uzorka roditelja, zaključak o postojanju razlika u stavovima s obzirom na spol nije bio moguć. Specifičnije, provedenim t-testom utvrđeno je da pri razini rizika od 5% nema statistički značajne razlike između muškaraca i žena u njihovim stavovima o kockanju. No, rezultat je vrlo blizu graničnom te je moguće pretpostaviti da bi se u većem uzorku roditelja, ova razlika mogla pokazati značajnom, što nam daje važne smjernice za daljnja istraživanja.

11. ZAKLJUČAK

Kockanje kao legalan i vrlo dostupan oblik zabave, posljednjih godina kod znanstvenika izaziva veliku pažnju o čemu svjedoče brojni radovi koji nastoje istražiti njegov utjecaj na one koji se uključuju u igru. Unatoč sve široj dostupnosti igara na sreću popraćenoj snažnim medijskim utjecajem te posljedično i društvenoj prihvatljivosti, domaćih istraživanja o obilježjima kockanja odraslih osoba veoma je malo. Inozemni podaci govore nam o visokom postotku osoba koje u određenom trenutku trpe negativne posljedice igranja te konzistentno pokazuju kako ono ima posljedice na više životnih područja, poput zdravlja, zaposlenja, financija i interpersonalnih odnosa (Griffiths, 2009). Ovaj rad ponudio je mali doprinos na području kockanja odraslih osoba u kojem nedostaje sustavnih istraživanja. Svrha rada bila je steći uvid u određena obilježja (aktivnosti, izraženost problema, stavovi) odraslih koji su ujedno i roditelji ivaničgradskih srednjoškolaca, imajući pritom na umu i njihov neposredan utjecaj na djecu. Hipoteza o učestalosti kockanja roditelja potvrđena je ovim radom, odnosno roditelji su potvrdili kako su kockali barem jednom u životu. Konzistentno s inozemnim istraživanjima, lutrijske igre poput lota i jednokratnih srećki ili strugalica, te sportsko klađenje pokazali su se najzastupljenijima kod oba spola. Međutim, razlike po spolu uočene su kod igranja jednokratnih srećki kojima su sklonije majke, dok očekivano, očevi više pribjegavaju sportskom klađenju, ali i kartanju za novac. Prema očekivanom, većina roditelja (90,7%) ne iskazuje probleme s kockanjem te su konkretno, kod njih devetero, utvrđeni problemi s kockanjem. Djelomično je potvrđena hipoteza kojom se pretpostavilo da će očevi imati izraženije probleme, odnosno da je muški spol mogući prediktor za probleme s kockanjem, no zbog malog uzorka, detaljnije testiranje rodničkih razlika nije bilo moguće provesti. Također, u ovome radu potvrđena je pretpostavka o pretežito negativnim stavovima roditelja prema kockanju. No, zbog nehomogenog i malog uzorka roditelja, zaključak o postojanju razlika u stavovima s obzirom na spol nije bio moguć.

Prethodna poglavlja kao i rezultati ovog istraživanja impliciraju na važnost daljnjih, sustavnih istraživanja kockanja odraslih osoba u Republici Hrvatskoj. Prevalentni podaci iz stranih istraživanja upućuju na visok broj onih koji u određenom trenutku u životu sudjeluje u igrama na sreću, kao i onih čije se igranje ne zadrži na razini društvenog kockanja. Problematično kockanje problem je u kojem uključenost osobe u kockarske aktivnosti povećava štetu prema samoj osobi i/ili njezinoj obitelji, te se ta šteta može proširiti i na zajednicu (Darbyshire, Oster i Carrig, 2001). Značajan porast broja mjesta u kojima se

priređuju igre na sreću, brojne nove prilike i mogućnosti za igranje te sve veći interes svih dobnih skupina proporcionalno su doveli i do porasta učestalosti i težine problema povezanih s kockanjem kao i broja ljudi s zdravstvenim, psihološkim i obiteljskim problemima (Meyer i sur. 2009; Zoričić, 2009; Williams i sur. 2012; Subramaniam i sur., 2015).

Sudionici ovoga rada ujedno su i roditelji srednjoškolaca koji neminovno utječu na vlastitu djecu. Primjerice, iz istraživanja saznajemo da je početak kockanja uz roditelje vrlo značajan rizični čimbenik za početak uključivanja u aktivnosti kockanja (Griffiths i Wood, 2000., prema Volberg 2002; Felsher, Gupta i Derevensky, 2004). Također, jedan od poticaja za kockanje mladih upravo su roditeljsko ponašanje i pozitivni stavovi u pogledu kockanja. Roditeljsko odobravanje i uključivanje u adolescentsko kockanje šalje poruku adolescentima da je kockanje socijalno poželjna i bezopasna aktivnost. Također učestalost i ozbiljnost kockanja roditelja pozitivno je povezano sa kockanjem u adolescenciji (Vachon i sur., 2004).

Nakon svih implikacija o problemu kockanja, u Hrvatskoj još uvijek ne postoji nacionalna studija prevalencije kockanja odraslih osoba kao što ih dugi niz godina provode susjedne europske zemlje. Sukladno tim rezultatima, stručnjaci i znanstvenici na područjima preventivnih znanosti mogli bi pravovremeno reagirati. Upravo takvi podaci poslužili bi za kreiranje adekvatnih preventivnih i tretmanskih programa. Za što sveobuhvatniji program, trebalo bi uključiti i užu i širu zajednicu, odnosno mlade osobe, njihove roditelje, nadležnu vlast te ključne ljude na razini države. Osim dosadašnjeg individualnog pristupa rješavanju problema, puno svrhovitijim zasigurno je pristup javnog zdravlja koji bi nudio široku paletu strategija utemeljenih na dokazima i znanosti, promociji zdravlja i smanjenja štete. Važno je educirati i osnažiti roditelje, odnosno odrasle osobe, jer oni su ti koji vlastitim primjerom direktno ili indirektno utječu na ponašanje djeteta.

Nadalje, u Republici Hrvatskoj zabranjeno je reklamiranje sredstava ovisnosti kao što su alkohol i cigarete. Glede kockanja, postoje samo one koje dodatno potiču gledatelja na klađenje u sportskim kladionicama, igranje lutrije ili binga. Prostorno uređenje također je zanemaren aspekt prema kojem se ne poštuju pravila o izostanku priređivanja igara na sreću u blizini škole.

Veoma važnim smatram utvrđivanje i provođenje sankcija za nepoštivanje zakona, ograničavanje broja sportskih kladionica, kasina i automata na lokalnoj razini te uspostavu bolje kontrole klađenja na Internetu. Promocija psihofizičkog zdravlja uz široki spektar kvalitetnih opcija za provođenje slobodnog vremena samo su neki od ideja iz

javnozdravstvenog

pristupa.

Ovaj rad kao dio šireg podprojekta pod nazivom „Roditeljska percepcija kockanja mladih“ (provođenog u okviru višegodišnjeg znanstveno-istraživačkog projekta „Kockanje mladih u Hrvatskoj“) predstavlja mali doprinos i poticaj za ulaganja u buduća istraživanja na većem uzorku čiji će se rezultati moći generalizirati na opću populaciju.

12. LITERATURA

1. Abbott, M.W., Volberg, R.A. (2006). The Measurement of Adult Problem and Pathological Gambling. *International Gambling Studies*, 6, 2, 175–200.
2. American Psychiatric Association. (2000). *DSM IV-TR: Diagnostic and statistical manual of mental disorders—Text revision (Fourth ed.)*. Washington, D.C.: American Psychiatric Association.
3. Ajzen, I., Madden, J.T. (1986). Predictions of Goal-Directed Behavior: Attitudes, Intentions and Perceived Behavioral Control. *Journal of Experimental Psychology*, 22, 453-474
4. Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decisional Process*, 50, 179-211.
5. Bonke, J., Borregaard, K. (2006). *Ludomani i danmark: Udbredelsen af pengespil og problemspillere Pathological gambling in denmark: Prevalence of gambling and pathological gamblers*. Copenhagen: Socialforskningsinstituttet.
6. Buth, S., Stöver, H. (2008). Glücksspielteilnahme und Glücksspielprobleme in Deutschland: Ergebnisse einer bundesweiten Repräsentativerhebung [Gambling and problem gambling in Germany: Results of a national survey]. *Suchttherapie*, 9, 3-11.
7. Casey, D. M., Williams, R. J., Mossière, A. M., Schopflocher, D. P., El-Guebaly, N., Hodgins, D. C., Smith, G. J., Wood, R. T. (2011). The role of family, religiosity, and behavior in adolescent gambling. *Journal of Adolescence* 34, 841–851
8. Castren, S., Basnet, S., Pankakoski, M., Ronkainen, J-E., Helakorpi, S., Uutela, A., Alho, H., Lahti, T. (2013). An analysis of problem gambling among Finnish working-age population: a population survey. *BMC Public Health*, 13, 519, 2-9
9. Campbell, C., Derevensky, J., Meerkamper, E., Cutajar, J. (2011). Parents' Perceptions of Adolescent Gambling: A Canadian National Study. *Journal of Gambling Issues*, 25, 36-53
10. Crouce, J. M., Corbin, W. R., Steinberg, M. A., & Potenza, M. N. (2007). Self-perception of gambling problems among adolescents identified as at-risk or problem gambler. *Journal of Gambling Studies*, 23, 363–375.
11. Davidson, T. & Rodgers, B. (2010). 2009 Survey of the Nature and Extent of Gambling, and Problem Gambling, in the Australian Capital Territory. Report for the ACT Gambling and Racing Commission, Canberra.

12. Darbishire, P., Oster, C., Carrig, H. (2001). The Experience of Pervasive Loss: Children and Young People Living in a Family Where Parental Gambling is a Problem. *Journal of Gambling Studies*, 17, 1, 23-44.
13. Delfabbro, P., & Thrupp, L. (2003). The social determinant of youth gambling in South Australian adolescents. *Journal of Adolescence*, 26, 313–330.
14. Dodig, D. (2013). Obilježja kockanja mladih i odrednice štetnih psihosocijalnih posljedica. Doktorska disertacija. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
15. DSM- 5 Dijagnostički i statistički priručnik za duševne poremećaje (2015). Američka psihijatrijska udruga. Jastrebarsko: Naklada Slap.
16. Felsher, J. R., Derevensky, J. L., & Gupta, R. (2003). Parental influences and social modeling of youth lottery participation. *Journal of Community and Applied Social Psychology*, 13, 361–377.
17. Felsher, J., Derevensky, J., & Gupta, R. (2004). Lottery playing amongst youth: implications for prevention and social policy. *Journal of Gambling Studies*, 20, 2, 127–153.
18. Ferris, J., Wynne, H. (2001). The Canadian Problem Gambling Index: Final Report. Canadian Centre on Substance Abuse, Ottawa.
19. Gainsbury, S.M., Russell, A., Hing, N., Wood, R., Lubman, D.I., Blaszczynski, A. (2014). The Prevalence and Determinants of Problem Gambling in Australia: Assessing the Impact of Interactive Gambling and New Technologies. *Psychology of Addictive Behaviors*, 28, 3, 769-779.
20. Glavak Tkalić, R., Miletić, G.M. (2012). Igranje igara na sreću u općoj populaciji Republike Hrvatske: Istraživačko izvješće. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar
21. Griffiths, M. (2009). Problem gambling in Europe: An Overview. International Gaming Research Unit Report.
22. Hing, N., Russell, A., Tolchard, B., & Nower, L. (2015, online). Risk factors for gambling problems: An analysis by gender. *Journal of Gambling Studies*.
23. Hussey, D., Dobbie, F. (2010). British Gambling Prevalence Survey 2010. Executive summary.
24. Johansson, A., Grant, E.J., Suck, W.K., Odlaug, B.L., Gunnar Gotestam, K. (2008, online) Risk Factors for Problematic Gambling: A Critical Literature Review. *Journal of Gambling Studies*, 25, 67-92.

25. Kalebić Maglica, B. (2010). Teorijski pristupi u ispitivanju rizičnih zdravstvenih ponašanja. *Psihologijske teme*, 19, 71-102.
26. Kun, B., Balazs, H., Arnold, P., Paksi, B., Demetrovics, Z. (2011). Gambling in Western and Eastern Europe: The Example of Hungary. *Journal of Gambling Studies*.
27. Koić, E. (2009). Povijest kockanja, http://www.kockanje.info/povijest_kockanja.asp
28. Korn, D.A. (2000). Gambling expansion in Canada: Implications for health and social policy. *Canadian Medical Association Journal*, 163, 1, 61-64.
29. Lebedina Manzoni, M. (2007). *Psihološke osnove poremećaja u ponašanju*. Zagreb: Naklada Slap.
30. Meyer, G., Hayer, T., Griffiths, M. (2009). *Problem Gambling in Europe: Challenges, Prevention and Interventions*. New York.
31. McComb, J. L., Sabiston, C. M. (2010). Family Influences on Adolescent Gambling Behavior: A Review of the Literature. *Journal of Gambling Studies*, 26, 503–520.
32. Moore, S. M., & Ohtsuka, K. (1997). Gambling activities of young Australians: Developing a model of behaviour. *Journal of Gambling Studies*, 13, 207-236.
33. National Research Council (1999). *Pathological Gambling: A critical review*. Washington, DC: National Academy Press.
34. Neighbors, C., Lostutter, T., Whitherside, U., Fossos, N., Walker, D., & Larimer, M. (2007). Injunctive norms and problem gambling among college students. *Journal of Gambling Studies*, 23, 259–273.
35. Oei, T.P.S., Raylu, N. (2004). Familial influence on offspring gambling: a cognitive mechanism for transmission of gambling behavior in families. *Psychological Medicine*, 34, 1279-1288
36. Petry, N. (2001). Substance abuse, pathological gambling and impulsivity. *Drug and Alcohol Dependence*, 63, 29-38.
37. Sheard, N. W., Derevensky, J. L., & Meerkamper, E. (2011). Your mother should know: A comparison of maternal and paternal attitudes and behaviors related to gambling among their adolescent children. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 9(3), 264-275
38. Stinchfield, R., McCready, J., Turner, N.E., Jimenez-Murcia, S., Petry, N.M., Grant, J., Welte, J., Chapman, H., Winters, K.C. (2015). Reliability, Validity, and Classification Accuracy of the DSM-5 Diagnostic Criteria for Gambling Disorder and Comparison to DSM-IV. *Journal of Gambling Studies*.

39. Vachon, J., Vitaro, F., Wanner, B., Tremblay, R. E. (2004). Adolescent gambling: Relationship with parent gambling and parenting practices. *Psychology of Addictive Behavior*, 18, 398–401.
40. Tao, V. Y. K., Wu, A. M. S., Cheung, S. F., Tong, K. K. (2010). Development of an Indigenous Inventory GMAB (Gambling Motives, Attitudes and Behaviors) for Chinese Gamblers: An Exploratory Study. *Journal of Gambling Studies*, 27, 99-113.
41. Turja, T., Halme, J., Mervola, M., Järvinen-Tassopoulos, J., Ronkainen, J-E. (2012). *Suomalaisten Rahapelaaminen 2011 [Finnish Gambling 2011]*. Helsinki: National Institute for Health and Welfare.
42. Wardle, H., Moody, A., Spence, S., Orford, J., Volberg R., Jotangia, D., Griffiths, M.. (2010). *The British Gambling Prevalence Survey 2010*. London: National Centre for Social Research.
43. Walker, M., Toneatto, T., Potenza, M.N., Petry, N., Ladouceur, R., Hodgins, D.C., El-Guebaly, N., Echeburua, E., Blaszczynski, A. (2006). A framework for reporting outcomes in problem gambling treatment research: the Banff, Alberta Consensus. *Addiction*, 101, 4, 504–511
44. Wood, R. T. A., Griffiths, M. D. (2004). Adolescent lottery and scratchcard players: Do their attitudes influence their gambling behaviour? *Journal of Adolescence*, 27, 467-475.
45. Williams, R.J., Volberg, R.A., Stevens, R.M.G. (2012). *The Population Prevalence of Problem Gambling: Methodological Influences, Standardized Rates, Jurisdictional Differences, and Worldwide Trends*. Report prepared for the Ontario Problem Gambling Research Centre and the Ontario Ministry of Health and Long Term Care.
46. Williams, R.J., Volberg, R.A. (2013). *Gambling and Problem Gambling in Ontario*. Report prepared for the Ontario Problem Gambling Research Centre and the Ontario Ministry of Health and Long Term Care.
47. *Zakon o igrama na sreću* (2009). *Narodne novine*, 87/2009.
48. Zoričić, Z., Torre, R., Orešković, A. (2009): *Kockanje i klađenje – ovisnosti novog doba*. *Medicus*, 18, 2, 205-209.

13. PRILOG (Upitnik za roditelje korišten u istraživanju)

EDUKACIJSKO-REHABILITACIJSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

UPITNIK ZA RODITELJE

Poštovani,

zahvaljujemo Vam što se prihvatili sudjelovanje u ovom istraživanju!

Na ovoj stranici upitnika Vas **molimo da napišete šifru koju ste ranije sastavili. Podsjećamo, papir sa sastavljanjem šifre ostaje kod Vas!**

Sva pitanja u ovom upitniku odnose se na Vaša **razmišljanja i iskustva**, te na procjenu ponašanja i iskustava djeteta koje pohađa razred na čiji ste roditeljski sastanak došli. Stoga **nema točnih i netočnih odgovora**. Molimo Vas da u svojim odgovorima budete **u potpunosti iskreni, te da odgovorite na sva pitanja**.

Očekivano vrijeme potrebno za ispunjavanje upitnika je **oko 30 minuta**.

Unaprijed Vam zahvaljujemo na suradnji!

doc.dr.sc. Neven Ricijaš
voditelj projekta

ŠIFRA UPITNIKA:

--	--	--	--	--

SPOL DJETETA KOJE POHAĐA OVAJ RAZRED (označite s ☒):

☐ MUŠKI

☐ ŽENSKI

OPĆI I SOCIO-DEMOGRAFSKI PODACI

1. Vaš spol (označite s ☒): ☐ M ☐ Ž

2. Koliko imate godina? _____ godina

3. Vaša najviša završena stručna sprema (molimo Vas, zaokružite broj):

- 1) nezavršena osnovna škola
- 2) završena osnovna škola
- 3) završena srednja škola
- 4) završena viša škola ili fakultet
- 5) završen magisterij ili doktorat znanosti

4. Grad/mjesto u kojem živite: _____

5. Broj djece: _____

6. Molimo Vas zaokružite svoj trenutni radni status (molimo Vas, zaokružite broj):

- 1) roditelj kod kuće / domaćica
- 2) nezaposlen/a - tražim posao
- 3) povremeno zaposlen/a (uključuje i sezonski rad, te neprijavljeni rad)
- 4) zaposlen/a
- 5) umirovljenik/ca
- 6) nešto drugo (navedite što): _____

7. Vaš trenutni bračni/partnerski status (molimo Vas, zaokružite broj)::

- 1) oženjen/udata
- 2) izvanbračna zajednica
- 3) rastavljen/a
- 4) udovac/udovica
- 5) u vezi, ali partner/ica ne živi u kućanstvu
- 6) samac

8. Molim Vas označite s ☒ **UKUPNA MJESEČNA NOVČANA** primanja Vašeg kućanstva (uključuje zbroj prihoda SVIH članova kućanstva):

☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
manje od 3.000 kn	3.000 kn	4.000 kn	5.000 kn	6.000 kn	7.000 kn	8.000 kn
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
9.000 kn	10.000 kn	11.000 kn	12.000 kn	13.000 kn	14.000 kn	15.000 kn
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
16.000 kn	17.000 kn	18.000 kn	19.000 kn	20.000 kn	21.000 kn	22.000 kn i više

9. Broj članova Vašeg kućanstva (koliko Vas živi zajedno u stanu/kući?): _____

10. Kako biste opisali životni standard i kvalitetu života Vašeg kućanstva:

1. ispodprosječno - lošije od većine drugih
2. prosječno - niti bolje niti lošije od većine drugih
3. iznadprosječno - bolje od većine drugih

PO VAŠEM MIŠLJENJU, koliko su sljedeće teme ozbiljni rizici za mlade danas?

	Uopće nije ozbiljan rizik			Jako je ozbiljan rizik	
1. Vršnjačko nasilje u školi / <i>bullying</i>	1	2	3	4	5
2. Konzumiranje alkohola	1	2	3	4	5
3. Konzumiranje droga	1	2	3	4	5
4. Nezaštićeni seksualni odnosi / maloljetničke trudnoće	1	2	3	4	5
5. Pretilost / poremećaji hranjenja	1	2	3	4	5
6. Kockanje / klađenje	1	2	3	4	5
7. Vožnja pod utjecajem alkohola	1	2	3	4	5
8. Pušenje	1	2	3	4	5
9. Provođenje previše vremena na internetu (Facebook, chat, društvene mreže i slično)	1	2	3	4	5
10. Izloženost opasnostima i rizicima interneta	1	2	3	4	5
11. Depresija	1	2	3	4	5
12. Negativna slika o vlastitom tijelu	1	2	3	4	5
13. Pretjerano igranje video igara	1	2	3	4	5
14. Spolno prenosive bolesti	1	2	3	4	5

PO VAŠEM SAZNANJU, je li u školi Vašeg djeteta ikada proveden preventivni program ili podijeljen edukativni materijal za sljedeća područja:

1. Konzumacija alkohola	Ne	Da
2. Konzumacija droga	Ne	Da
3. Pušenje	Ne	Da
4. Vršnjačko nasilje	Ne	Da
5. Kockanje / klađenje	Ne	Da
6. Spolni odgoj	Ne	Da
7. Poremećaji hranjenja	Ne	Da

Kojom ocjenom biste ocijenili dostupnost informacija roditeljima o sljedećim temama?

	Nedovoljna	Dovoljna	Dobra	Vrlo dobra	Izvrсна
1. Konzumacija alkohola	1	2	3	4	5
2. Pušenje	1	2	3	4	5
3. Konzumacija droga	1	2	3	4	5
4. Kockanje	1	2	3	4	5
5. Poremećaji hranjenja	1	2	3	4	5
6. Rizično seksualno ponašanje	1	2	3	4	5

KOLIKO ČESTO RAZGOVARATE sa svojom djecom o sljedećim temama (označite s ☐):

	nikada	rijetko	ponekad	često	redovito
1. Vršnjačko nasilje u školi / <i>bullying</i>	☐	☐	☐	☐	☐
2. Konzumiranje alkohola	☐	☐	☐	☐	☐
3. Konzumiranje droga	☐	☐	☐	☐	☐
4. Nezaštićeni seksualni odnosi / maloljetničke trudnoće	☐	☐	☐	☐	☐
5. Pretilost / poremećaji hranjenja	☐	☐	☐	☐	☐
6. Kockanje / klađenje	☐	☐	☐	☐	☐
7. Vožnja pod utjecajem alkohola	☐	☐	☐	☐	☐
8. Pušenje	☐	☐	☐	☐	☐
9. Provođenje previše vremena na internetu (Facebook, chat, društvene mreže i slično)	☐	☐	☐	☐	☐
10. Izloženost opasnostima i rizicima interneta	☐	☐	☐	☐	☐
11. Depresija	☐	☐	☐	☐	☐
12. Negativna slika o vlastitom tijelu	☐	☐	☐	☐	☐
13. Pretjerano igranje video igara	☐	☐	☐	☐	☐
14. Spolno prenosive bolesti	☐	☐	☐	☐	☐

U KOJOJ MJERI SE SLAŽETE da sljedeći razlozi obeshrabruju (ograničavaju) Vaše dijete od razgovora s Vama o njima važnim temama:

	Uopće se ne slažem	U velikoj mjeri se ne slažem	Niti se slažem niti se ne slažem	U velikoj mjeri se slažem	U potpunosti se slažem
1. Strah od kažnjavanja	1	2	3	4	5
2. Strah da će vas razočarati	1	2	3	4	5
3. Strah od toga kako ćete reagirati	1	2	3	4	5
4. Misli da ga nećete razumjeti	1	2	3	4	5
5. Misli da vi uopće ne možete pomoći	1	2	3	4	5
6. Misli da Vi ne znate	1	2	3	4	5

dovoljno o takvim
temama.

PO VAŠEM SAZNANJU, s kojim od sljedećih problema/rizika je Vaše dijete imalo iskustvo (ponašalo se ili osjećalo na određeni način, doživjelo nešto od navedenog)? Pri odgovaranju imajte na umu dijete za koje ispunjavate upitnik (označite s ☒).

1. Vršnjačko nasilje u školi / <i>bullying</i>	☐ Ne	☐ Da
2. Konzumiranje alkohola	☐ Ne	☐ Da
3. Konzumiranje droga	☐ Ne	☐ Da
4. Nezaštićeni seksualni odnosi / maloljetničke trudnoće	☐ Ne	☐ Da
5. Pretilost / poremećaji hranjenja	☐ Ne	☐ Da
6. Kockanje / klađenje	☐ Ne	☐ Da
7. Vožnja pod utjecajem alkohola	☐ Ne	☐ Da
8. Pušenje	☐ Ne	☐ Da
9. Provođenje previše vremena na internetu (Facebook, chat, društvene mreže i slično)	☐ Ne	☐ Da
10. Izloženost opasnostima i rizicima interneta	☐ Ne	☐ Da
11. Depresija	☐ Ne	☐ Da
12. Negativna slika o vlastitom tijelu	☐ Ne	☐ Da
13. Pretjerano igranje video igara	☐ Ne	☐ Da
14. Spolno prenosive bolesti	☐ Ne	☐ Da

Molimo Vas da zaokruživanjem odgovarajućeg broja označite koliko su sljedeće tvrdnje točne za Vas kao roditelja. Kod procjena imajte na umu dijete koje je obuhvaćeno ovim istraživanjem.

Brojevi imaju sljedeća značenja:

- 1 = uopće nije točno za mene
- 2 = nije baš točno za mene
- 3 = dosta je točno za mene
- 4 = u potpunosti je točno za mene

1. Objašnjavam djetetu kako se osjećam kada ono učini nešto dobro ili loše.	1	2	3	4
2. Dijete me lako nagovori na ono što želi.	1	2	3	4

3. Objašnjavam djetetu razloge za postojanje pravila.	1	2	3	4
4. Pokazujem djetetu da ga volim.	1	2	3	4
5. Znam točno na što dijete troši novac kojeg mu dajem.	1	2	3	4
6. Kažnjavam dijete oduzimanjem privilegija (zabranom gledanja TV, izlazaka i sl.).	1	2	3	4
7. Vičem kad se dijete loše ponaša.	1	2	3	4
8. S djetetom imam topao i blizak odnos.	1	2	3	4
9. Objašnjavam djetetu zašto se treba pridržavati pravila.	1	2	3	4
10. Učim svoje dijete da je važno da se bori za sebe i svoje ideje.	1	2	3	4
11. Uvažavam i poštujem svoje dijete kao osobu.	1	2	3	4
12. Pljusnem dijete kada se loše ponaša.	1	2	3	4
13. Uživam raditi nešto zajedno sa svojim djetetom.	1	2	3	4
14. Potičem dijete na razgovor o tome što mu se u životu događa.	1	2	3	4
15. Obično znam kada će dijete u školi pisati test ili odgovarati.	1	2	3	4
16. Objašnjavam djetetu kako njegovo ponašanje utječe na druge.	1	2	3	4
17. Kada je dijete neposlušno, šaljem ga u drugu prostoriju.	1	2	3	4
18. Popustljiva sam prema djetetu.	1	2	3	4
19. Poklanjam svom djetetu puno pažnje.	1	2	3	4
20. Često govorim djetetu kako bi se trebalo ponašati i kakvo bi trebalo biti.	1	2	3	4
21. Uvijek znam gdje je moje dijete.	1	2	3	4
22. Potičem svoje dijete da misli svojom glavom.	1	2	3	4
23. Previše ispitujem svoje dijete o svemu.	1	2	3	4
24. Kada dijete pogriješi nastojim da se osjeti krivim.	1	2	3	4
25. Dobro poznajem prijatelje svoga djeteta.	1	2	3	4
26. Popustim kada se dijete usprotivi mojem zahtjevu.	1	2	3	4
27. Često jedino strogim kažnjavanjem uspijevam disciplinirati dijete.	1	2	3	4

28. Previše se miješam u život svog djeteta.	1	2	3	4
29. Kada se dijete ne ponaša kako ja želim, prigovaram mu i kritiziram ga.	1	2	3	4

Sljedeća pitanja odnose se na pristup Vašeg djeteta novcu i karticama. Kod procjena imajte na umu dijete koje je obuhvaćeno ovim istraživanjem.

1. Dobiva li Vaše dijete džeparac (<i>uključuje i novac za užinu, izlaske, kina i sl.</i>)?	NE	DA
Ako da, koliko <i>okvirno</i> novaca tjedno dobije? _____ kuna tjedno		
2. Ima li Vaše dijete vlastitu ili obiteljsku kreditnu karticu? (<i>npr. Diners, American, Master, Visa</i>)	NE	DA
3. Ima li Vaše dijete vlastitu ili obiteljsku debitnu karticu? (<i>Maestro, tekući račun i sl.</i>)	NE	DA

Sljedeća pitanja odnose se na Vašu procjenu nadzora djeteta vezano uz on-line rizike. Kod procjena imajte na umu dijete koje je obuhvaćeno ovim istraživanjem.

1. Nadzirete li <i>online</i> aktivnosti Vašeg djeteta (na internetu, web stranicama...)?	NE	DA
2. Ima li Vaše dijete računalo ili prijenosno računalo s Internetom u vlastitoj sobi?	NE	DA
3. Ima li Vaše dijete mobilni telefon s pristupom internetu?	NE	DA
4. Nadzirete li aktivnosti Vašeg djeteta na mobilnom telefonu (<i>pristup web stranicama, društvenim mrežama i sl.</i>)?	NE	DA
5. Ograničavali djetetu vrijeme provedeno na internetu (<i>online</i>).	NE	DA
6. Jeste li postavili sigurnosnu kontrolu kako bi djetetu ograničili pristup stranicama neprimjerenog sadržaja.	NE	DA
7. Jeste li postavili granice koliko može boraviti na <i>chatu</i> .	NE	DA
8. Jeste li postavili ograničenja za spajanje na društvene mreže.	NE	DA
9. Jeste li stavili računalo na zajedničko mjesto u kući gdje obitelj obično boravi.	NE	DA
10. Jeste li instalirali program za zabranu pristupa stranicama koje nude <i>on-line</i> kockanje.	NE	DA

Prema Vašem mišljenju, koliko su mjesta koja nude igre na sreću prisutna u Hrvatskoj?

1. malo / slabo prisutna
2. prosječno / umjereno prisutna
3. jako / prilično su prisutna
4. značajno su / i izrazito prisutna

Što mislite koliko je tržište igara na sreću u Hrvatskoj uređeno i pod kontrolom nadležnih institucija?

1. nedovoljno
2. dovoljno
3. dobro
4. vrlo dobro
5. odlično

Kakvom općenito procjenjujete situaciju u našoj zemlji s obzirom na pristup maloljetnika igrama na sreću?

1. maloljetnici ne mogu pristupiti igrama na sreću
2. maloljetnici samo na rijetkim prodajnim mjestima mogu pristupiti igrama na sreću
3. maloljetnici na većini prodajnih mjesta mogu pristupiti igrama na sreću
4. maloljetnici na gotovo svim prodajnim mjestima mogu pristupiti igrama na sreću

Kako procjenjujete pristupačnost maloljetnika sljedećim igrama na sreću u Hrvatskoj?

	UOPĆE IM NE MOGU PRISTUPITI	JAKO TEŠKO im mogu pristupiti		JAKO LAKO im mogu pristupiti	
1. lutrijske igre	0	1	2	3	4
2. sportsko klađenje	0	1	2	3	4
3. automati	0	1	2	3	4
4. igre u casinu	0	1	2	3	4
5. sportsko klađenje u kafićima (kladomatima)	0	1	2	3	4
6. on-line kockanje	0	1	2	3	4

Molimo Vas da u PRVI STUPAC upišete KOJA JE LEGALNA DOB u Hrvatskoj za uključivanje u niže navedene aktivnosti, a u DRUGI STUPAC svoje mišljenje o tome KOJA DOB BI TREBALA BITI LEGALNA za svaku navedenu aktivnost.

AKTIVNOST	DOB OD KOJE JE DANAS OVA AKTIVNOST LEGALNA	DOB OD KOJE BI OVA AKTIVNOST TREBALA BITI LEGALNA
1. Igranje/kupovanje loto listića	godina	godina
2. Konzumiranje/kupovanje alkohola	godina	godina
3. Konzumiranje/kupovanje cigareta	godina	godina
4. Kockanje u casinu	godina	godina
5. Kockanje na automatima	godina	godina
6. Sportsko klađenje	godina	godina
7. Igranje na automatima u kafićima	godina	godina
8. Klađenje na kladomatima (u kafićima)	godina	godina

Pred Vama se nalazi niz tvrdnji o kockanju. Molimo Vas da za svaku tvrdnju označite u kojem se stupnju s njom slažete. To učinite tako da zaokružite odgovarajući broj na desnoj strani. Brojevi znače sljedeće:

- 1 – uopće se ne slažem
- 2 – donekle se ne slažem
- 3 – niti se slažem niti se ne slažem
- 4 – donekle se slažem
- 5 – u potpunosti se slažem

1.	Večer u kockarnici primjer je dobrog večernjeg izlaska.	1	2	3	4	5
2.	Kockanje je ovisnost.	1	2	3	4	5
3.	Kockanje je zabavan način zarađivanja.	1	2	3	4	5
4.	Kockanje je štetna aktivnost.	1	2	3	4	5
5.	Kockari znaju uživati u životu.	1	2	3	4	5
6.	Kockanje treba zabraniti.	1	2	3	4	5
7.	Veoma me privlači kockanje.	1	2	3	4	5
8.	Kockanje je porok koji često dovodi do velikih dugova.	1	2	3	4	5
9.	Kockanje uči krivim vrijednostima.	1	2	3	4	5
10.	Odlazak u kockarnicu je čisti gubitak vremena.	1	2	3	4	5
11.	Kockanje se isplati.	1	2	3	4	5
12.	U kockanje se upuštaju ljudi slabog karaktera.	1	2	3	4	5
13.	Kockanje je bezazlena avantura.	1	2	3	4	5
14.	Kockanje je bacanje novca.	1	2	3	4	5
15.	Odlazak u kladionicu jedan je od najboljih načina provođenja slobodnog vremena.	1	2	3	4	5
16.	Kockanje je jedna od najtežih ovisnosti koja uništava i samog kockara i njegovu obitelj.	1	2	3	4	5
17.	Kockanje je najzabavnija aktivnost na svijetu.	1	2	3	4	5
18.	Klađenje odvodi u propast.	1	2	3	4	5
19.	Kockanje je lak i brz izvor velike zarade.	1	2	3	4	5
20.	Kockanje vodi bavljenju kriminalom.	1	2	3	4	5
21.	Kockanje pruža vrhunski užitak.	1	2	3	4	5
22.	Kockanjem se uglavnom „upada“ u probleme.	1	2	3	4	5
23.	Kockanje nije velik rizik.	1	2	3	4	5

Jeste li **VI IKADA** igrali neku od navedenih igara na sreću (označite sa "X"). Ako je Vaš odgovor „DA“, molimo Vas, označite s ☒ koliko često prosječno igrate.

	NE	DA	Svako-dnevno	Nekoliko puta tjedno	Otprilike 1x tjedno	Otprilike 1-2x mjesečno	Nekoliko puta godišnje	Jednom godišnje ili manje o toga
1. Loto listići								
2. Jednokratne srećke / strugalice								
3. Sportsko klađenje								
4. Igre na automatima								
5. Rulet u casinu								
6. Kartanje za novac (kod kuće, u društvu)								

Prema Vašem saznanju, je li **VAS PARTNER/ICA IKADA** igrao/la neku od navedenih igara na sreću (označite sa "X"). Ako je Vaš odgovor „DA“, molimo Vas, označite s „X“ koliko često prosječno mislite da igra.

	NE	DA	Svako-dnevno	Nekoliko puta tjedno	Otprilike 1x tjedno	Otprilike 1-2x mjesečno	Nekoliko puta godišnje	Jednom godišnje ili manje o toga
1. Loto listići								
2. Jednokratne srećke / strugalice								
3. Sportsko klađenje								
4. Igre na automatima								
5. Rulet u casinu								
6. Kartanje za novac (kod kuće, u društvu)								

Je li VAŠE DIJETE IKADA ZAJEDNO VAMA ILI DRUGIM RODITELJEM igralo neku od navedenih igara na sreću (označite sa "X"). Ako je Vaš odgovor „DA“, molimo Vas, označite s „X“ koliko često prosječno. Kod procjene imajte na umu dijete obuhvaćeno ovim istraživanjem.

	NE	DA	Svako-dnevno	Nekoliko puta tjedno	Otprilike 1x tjedno	Otprilike 1-2x mjesečno	Nekoliko puta godišnje	Jednom godišnje ili manje o toga
1. Loto listići								
2. Jednokratne srećke / strugalice								
3. Sportsko klađenje								
4. Igre na automatima								
5. Rulet u casinu								
6. Kartanje za novac (kod kuće, u društvu)								

Postoji li netko u Vašoj obitelji, blizak Vašem djetetu, tko redovito igra igre na sreću?

1. ne
2. da - ako da, molim Vas da navedete:

Poznajete li nekoga za koga znate da ima problema s kockanjem/klađenjem?

1. ne
2. da

Jeste li Vi ikada imali probleme povezane s kockanjem/klađenjem?

1. ne
2. da

* * *

Sada slijede neka pitanja vezana uz iskustva koja ste Vi mogli imati prilikom uključivanja u igre na sreću (kockanje ili klađenje).

1. Koliko često ste se vraćali drugi dan kako bi pokušali vratiti novac izgubljen kockanjem / klađenjem?

1. nikad
2. povremeno (ali manje od polovice puta) kada sam izgubio/la
3. većinu puta kada sam izgubio/la
5. svaki puta kada sam izgubio/la

2. Jeste li ikada tvrdili da kockanjem dobivate novac a da to nije bilo tako, odnosno da ste zapravo gubili?

1. nikada
2. da, manje od polovice puta kada sam gubio
3. da, većinu vremena

3. Smatrate li da imate, ili da ste ikada imali, problem s klađenjem ili kockanjem?

1. ne
2. da
3. da, ranije, ali ne danas

4. Jeste li se ikada kockali ili kladili više nego što ste namjeravali?	NE	DA
5. Jesu li Vas ljudi kritizirali zbog kockanja/klađenja ili Vam rekli da imate problem, bez obzira jeste li se slagali s njima ili ne?	NE	DA
6. Jeste li se ikada osjećali loše zbog načina na koji kockate / kladite se, ili zbog onoga što Vam se događalo dok kockate / kladite se?	NE	DA
7. Jeste li ikada osjećali da biste htjeli prestati s kockanjem / klađenjem, ali ste mislili da to ne možete učiniti?	NE	DA
8. Jeste li ikada skrivali listiće od klađenja, lutrije, novac od klađenja ili druge znakove klađenja ili kockanja od Vaše supruge/supružnika, djece ili drugih važnih osoba u Vašem životu?	NE	DA
9. Jeste li se ikada prepirali s osobama s kojima živite oko toga kako upravljate novcem?	NE	DA
10. (Ako ste odgovorili s „da“ na pitanje broj 9) Jesu li prepirke oko novca ikada bile vezane uz Vaše kockanje/klađenje?	NE	DA
11. Jeste li ikada posudili novac od nekoga i potom ga niste vratili zbog kockanja/klađenja?	NE	DA
12. Jeste li ikada izostali s posla ili škole ili drugih obveza zbog kockanja/klađenja?	NE	DA
13. Ako ste posudili novac za kockanje ili vraćanje kockarskih dugova, od koga je to bilo? (navedite „ne“ ili „da“ za svaki odgovor)		
a. Od kućanstva	NE	DA
b. Od supružnice/partnera	NE	DA
c. Od rođaka ili kumova	NE	DA
d. Od banke, kreditnih zadruga ili kompanija za zajmove	NE	DA
e. S kreditnih kartica	NE	DA
f. Od kamatara	NE	DA
g. Od novca kojeg ste imali u obveznicama, dionicama i sl.	NE	DA
h. Od novca nakon prodaje osobne ili obiteljske imovine	NE	DA
i. Od novca posuđenog s tekućeg računa (odlazak u minus)	NE	DA

Prema Vašem saznanju, je li **VAŠE DIJETE IKADA** igralo jednu od navedenih igara na sreću. Ako je Vaš odgovor „DA“, molimo Vas, označite s „X“ koliko često prosječno mislite da igra. Prilikom procjena imajte na umu dijete obuhvaćeno ovim istraživanjem.

	NE	DA	Svako- dnevno	Nekoliko puta tjedno	Otprilike 1x tjedno	Otprilike 1-2x mjesečno	Nekoliko puta godišnje	Jednom godišnje ili manje o toga
1. Loto listići								
2. Jednokratne srećke / strugalice								
3. Sportsko klađenje								
4. Igre na automatima								
5. Rulet u casinu								
6. Kartanje za novac (kod kuće, u društvu)								

Ukoliko je Vaše dijete imalo iskustvo kockanja/klađenja, po Vašem mišljenju, **S KOLIKO JE TO BILO GODINA PRVI PUTA**, u odnosu na niže navedene vrste igara na sreću?

1. Igranje jednokratnih srećki	☐ nema iskustvo	☐ imao/la je s _____ godina
2. Igranje lota	☐ nema iskustvo	☐ imao/la je s _____ godina
3. Sportsko klađenje	☐ nema iskustvo	☐ imao/la je s _____ godina
4. Igranje na automatima	☐ nema iskustvo	☐ imao/la je s _____ godina

Ukoliko je **VAŠE DIJETE** imalo iskustvo kockanja/klađenja, molimo Vas da razmislite o njegovom/njezinom **PONAŠANJU U PROTEKLA 3 MJESECA** i označite odgovor koji se (po Vašem saznanju) odnosi na Vaše dijete.

	Nikada	Ponekad	Većinu vremena	Gotovo uvijek
1. Koliko često je Vaše dijete izostalo ili odustalo od nekih slobodnih aktivnosti (npr. sport, muzička škola i sl.) zbog kockanja / klađenja?	1	2	3	4
2. Koliko često je Vaše dijete propustilo druženje s prijateljima koji ne kockaju / klade se, kako bi se družilo s prijateljima koji se kockaju / klade?	1	2	3	4
3. Koliko često je Vaše dijete aktivnosti vezane uz kockanje / klađenje planiralo?	1	2	3	4
4. Koliko često se Vaše dijete osjećalo loše zbog načina na koji kocka/ kladi se, ili zbog onoga što se događa dok kocka / kladi se?	1	2	3	4
5. Koliko često se Vaše dijete vraćalo drugi dan kako bi pokušalo vratiti novac izgubljen kockanjem / klađenjem?	1	2	3	4
6. Koliko često je Vaše dijete skrivalo svoje kockanje / klađenje od Vas ili Vašeg supruga/e, drugih članova obitelji ili nastavnika?	1	2	3	4
7. U protekla 3 mjeseca, koliko često je Vaše dijete osjećalo da možda ima problem s kockanjem / klađenjem?	1	2	3	4

Koliko često je, po Vašem saznanju, Vaše dijete u protekla 3 mjeseca činilo sljedeće?

	Nikada	1 – 3 puta	4 – 6 puta	7 ili više puta
8. Koliko često je Vaše dijete novac namijenjen za hranu, odjeću, kino i slično potrošilo za kockanje / klađenje, ili za vraćanje dugova izazvanih kockanjem / klađenjem?	1	2	3	4
9. Koliko često je Vaše dijete ukrado novac ili druge vrijedne stvari kako bi kockalo / kladilo se ili kako bi vratilo dugove izazvane kockanjem / klađenjem?	1	2	3	4

Koliko je vjerojatno da biste sankcionirali / kaznili Vaše dijete kada biste saznali da se sada ponaša na sljedeći način?

	Vjerojatnost sankcioniranja / kažnjavanja djeteta			
	sigurno NE	vjerojatno NE	vjerojatno DA	sigurno DA
1. Puši cigarete	1	2	3	4
2. Pije pivu	1	2	3	4
3. Pije vino	1	2	3	4
4. Pije žestoka pića	1	2	3	4
5. Igra loto	1	2	3	4
6. Igra jednokratne srećke	1	2	3	4
7. Kladi se na sportske rezultate	1	2	3	4
8. Igra automate	1	2	3	4
9. Igra rulet u casinu	1	2	3	4
10. Uzima auto bez dozvole	1	2	3	4
11. Vozi u pijanom stanju	1	2	3	4

Ukoliko bi Vaše dijete igralo (ili igra) neku igru na sreću, oko kojeg uloženog iznosa novca biste se zabrinuli?

☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
oko bilo kojeg iznosa	10 kn i više od toga	50 kn i više od toga	100 kn i više od toga	200 kn i više od toga	500 kn i više od toga	1.000 kn i više od toga	2.000 kn i više od toga

Koliko ste sigurni da biste mogli pomoći Vašem djetetu kad bi Vam priznalo da ima problem s kockanjem/klađenjem?

Uopće nisam siguran/na				Jako sam siguran/na	
1	2	3	4	5	

Ukoliko bi Vaše dijete imalo problem s kockanjem/klađenjem, kome biste se obratili za pomoć?

Postoji li u Vašem gradu ustanova koja pruža pomoć osobama koje imaju problema s kockanjem?

1. da
2. ne
3. ne znam

Kada biste uočili/saznali da Vaše dijete ima problem s kockanjem, koliko je vjerojatno da biste napravili nešto od sljedećeg?

	Malo je vjerojatno				Jako je vjerojatno
Potražio bih pomoć stručnjaka (<i>psiholog, psihijatar, socijalni pedagog, socijalni radnik i slično</i>).	1	2	3	4	5
Razgovarao bih sa svojim djetetom o opasnostima uključenosti u aktivnosti kockanja.	1	2	3	4	5
Ograničio bih djetetu pristup novcu.	1	2	3	4	5
Postavio bih čvrste granice oko izlazaka i više nadzirao ponašanje djeteta.	1	2	3	4	5
Postavio bih snažnu kontrolu i nadzor nad <i>online</i> aktivnostima svog djeteta.	1	2	3	4	5
Tražio bih informacije o kockanju mladih kako bi se bolje upoznao s tom temom.	1	2	3	4	5
Nešto drugo:					

Zahvaljujemo Vam na suradnji i ispunjavanju ovog upitnika! 😊